

החינוך הממלכתי-חרדי: פניו לאן?

סיכום שנת תשפ"ה בחינוך היסודי החרדי
זרקור על החינוך הממלכתי-חרדי

יהודית מילצקי ושני זוסמן-אפרתי

יולי 2025



המכון לאסטרטגיה
ומדיניות חרדית

עריכה לשונית: **אודי לביא**

עיצוב גרפי: **ד"ר תמר בן בסט**

© כל הזכויות שמורות
למכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית, 2025

ההכרעה המרכזי בהתפתחות החינוך הממלכתי-חרדי, בערים שבהן קיים שילוב בין פקידות מגויסת, הנהגה מאפשרת וביקוש גבוה 'מלמטה' נוצרו מסגרות חינוכיות יציבות המתפתחות ומאפשרות צמיחת מוסדות חינוכיים נוספים התורמים לגידול כמותי ניכר לאורך זמן. לעומת זאת, ריכוזים חרדיים שמרניים המובלים על ידי קואליציות חרדיות יציבות, הוכיחו כי גם ביקוש בשטח אינו פורץ דרך בהיעדר תמיכה פוליטית מקומית. הניתוח ממחיש כי כאשר קיים כוח תומך נוסף **מטעם גורם פוליטי משמעותי או מטעם הנהגה רבנית מקומית נוכחת** - ניתנת חסות למהלך והוא מלווה בהכרה ציבורית אשר בכוחה לבסס את התהליך, לחלץ משאבים עירוניים ולתרום רבות להצלחתו. וכך אכן היה כאשר חסידויות בעלז, קרלין והנהגת הרב אברג'ל בנתיבות הצטרפו לחינוך החרדי הרשמי. המסמך מעלה גם את הפוטנציאל הטמון בערים מעורבות, דוגמת נתיבות, חריש וטבריה שבהן נרשמים שיעורים גבוהים במיוחד של תלמידים חרדים הלומדים בחינוך הממלכתי-חרדי. אף שמדובר בריכוזים חרדיים קטנים למדי, ערים אלו עשויות לשמש מודל איכותי לצמיחה ולשגשוג של חינוך חרדי רשמי המעניק כלים פדגוגיים איכותיים לצד מסגרת חינוכית לזהות חרדית יציבה.

המסמך מציג **טיפולוגיה סדורה של מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי** הנגזרת מאפיון מעמיק של המוסדות והקהילות. תחת החינוך החרדי הרשמי, המקבל מעטפת תקציבית ופדגוגית אחידה של משרד החינוך, קיים שדה מורכב המכיל מוסדות בעלי זהויות קהילתיות שונות המשתקפים גם ברמת הפתיחות, ברמת הסקטוריאליזם, במידת התמיכה הפוליטית ובמידת ההשפעה על השדה החרדי. הטיפולוגיה מבדילה בין שישה טיפוסים עיקריים של מוסדות: חסידויות מרכזיות; חסידויות ייחודיות; חרדים

שנת הלימודים תשפ"ה (2024/25) סימנה מפנה חד בהתפתחות החינוך הממלכתי-חרדי בישראל. במערכת זו שפעלה עד כה בשולי החינוך החרדי חל בשנה האחרונה גידול ניכר: תוספת של כ-7,000 תלמידים ולמעלה מ-60 מוסדות חדשים (בתי ספר וגני ילדים), תוספת היוצרת גידול של כ-40% בשנה אחת בלבד.

הגידול הגבוה בהיקפי החינוך הממלכתי-חרדי התרחש בעיקר בשל הצטרפותן של חסידויות מרכזיות כגון בעלז, קרלין-סטולין, ויז'ניץ-מרכז וצאנז, לצד מוסדות של קהילת הרב אברג'ל בנתיבות. עם זאת, הצטרפות קהילתית מאורגנת זו אפשרה לא רק גידול מספרי של התלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, אלא יצרה שינוי במעמד החינוך הממלכתי-חרדי והפכה אותו ממסלול שולי למודל חינוכי לגיטימי בתוך החברה החרדית.

מסמך זה נועד לשקף תמונת מצב עדכנית של מערכת החינוך החרדית בישראל בשנת תשפ"ה, בדגש על התפתחותו של זרם החינוך הממלכתי-חרדי. המסמך מספק נתונים ותובנות על מגמות השינוי, על זירות ההתרחבות ועל ניתוח הכוחות המגוונים הפועלים במרחב. על כן מעבר להצגת נתונים מספריים של התפלגות החינוך החרדי הארצי וברשויות מקומיות מרכזיות, המסמך מבקש לבחון את השדה גם בהיבטים איכותיים: זהות הקהילות המרכיבות את החינוך הממלכתי-חרדי, מאפייני התמיכה המוניציפלית, אתגרי הבינוי והפיקוח ואופני השפעה של גורמים שונים בזירה. כל זאת במטרה לתרום לעיצוב מדיניות ציבורית אפקטיבית לחינוך רשמי בחברה החרדית.

במסמך מוצגת סקירה רחבה של החינוך החרדי במבט ארצי, לצד ניתוח מרחבי-מקומי. ניתוח זה ממחיש כיצד **הרשות המקומית היא מנגנון**

עובדים; קהילות חרד"ל; קהילות מקומיות עם הנהגה רבנית; וקהילות פריפריאליות "רכות". הבנת השונות הפנים-מערכתית הזו היא מפתח לתכנון מדיניות מותאמת ולליווי מיטבי של המוסדות על פי צורכיהם, ולא כיחידה אחת המומוגנית.

לצד מגמות הצמיחה שנרשמו ומוצגות בהרחבה במסמך, עולים מהשדה אתגרים מהותיים העומדים בפני התפתחות החינוך הממלכתי-חרדי: ביניהם אתגר הבינוי של מוסדות החינוך והיעדר

חקיקה ייעודית למעמד החינוך הממלכתי-חרדי ברשויות המקומיות השונות; לצד אתגרים פנים-חרדיים הנובעים מהמגוון הרחב ומהשונות בין האוכלוסיות המצטרפות למטריית החינוך הרשמי, שמובילים לצרכים שונים, כמו בהכשרה ובפיתוח צוותי הוראה מותאמים, לצד התמודדות הנושאת מתח פנימי עם הסקטוראליות של החינוך החרדי בפעולתו כחינוך ממלכתי ורשמי.

משמעות הממצאים המוצגים במסמך היא כי החינוך הממלכתי-חרדי אינו צומח בחלל ריק, והתפתחותו אינה תלויה בביקוש הורי בלבד; הוא מתפתח בזירה עירונית רוויה במאבקי זהות, במאזן אינטרסים פוליטי-קהילתי ובתחרות על משאבים פיזיים, ומתנהל בתוך מארג עדין של דינמיקות בין פוליטיקה מקומית, יוזמות הורים והנהגה חרדית. התמודדות רב-חזיתית זו מניחה אותו במצב ביניים בין גידול מבטיח ובין בלימה ודעיכה. מצב ביניים זה יוצר חלון הזדמנויות לחיזוק ולפיתוח מענים חינוכיים בחברה החרדית באמצעות מדיניות רגישה, מקצועית ומחוברת לשטח שתאפשר מענה מותאם לצרכים העולים מן השדה.

המסמך מציע המלצות מדיניות שמטרתן לאפשר התבססות החינוך החרדי הרשמי כמסלול חינוכי יציב, מותאם ומפוקח. ההמלצות כוללות חקיקה להסדרת מעמד מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי שתגביל את השפעתם של שיקולים

פוליטיים מקומיים ותאפשר להסדיר את מערך הבינוי, הרישום, התקצוב והסטנדרטיזציה של המוסדות; הקמת מנגנון ליווי כללי למוסדות החדשים, בדגש על מעבר מוסדות קיימים אל הפיקוח הרשמי שיסייע בהטמעת תהליכים ארגוניים, ניהוליים ופדגוגיים נדרשים באופן מיטבי; הרחבת מודלים להכשרת צוותי הנהלה והוראה בהתאמה תרבותית למגוון הקבוצות המרכיבות את החינוך החרדי הרשמי; פיתוח דיפרנציאלי של חינוך ממלכתי-חרדי תוך יצירת מענים מותאמים לאתגרים ולצרכים השונים של טיפוסים מוסדיים בתוך החינוך החרדי הרשמי; יצירת תמריצים לרשויות מקומיות לקידום ולפיתוח המוסדות באמצעות הכלים העומדים לרשות הרשויות המקומיות השונות, ובהתאם למאפיינים ולצרכים של האוכלוסיות המקומיות; ופיתוח מערך הערכה ומעקב שוטפים לבחינת מגמות, שינויים והתאמת מדיניות נדרשת בשדה.

כ־294,000 תלמידים לומדים בחינוך החרדי היסודי,
בכ־1,000 מוסדות.

ערים שבהן המספר הגדול
ביותר של תלמידי חינוך
ממלכתי-חרדי יסודי:
ירושלים (כ־3,000)
ובית **שמש** (כ־2,000).

מספר התלמידים החרדים
הלומדים בחינוך ממלכתי-
חרדי יסודי ושיעורם:
כ־20,500 תלמידים - כ־7%
מהחינוך החרדי היסודי.

העיר שבה השיעור היחסי
הגבוה ביותר של תלמידים
בחינוך הממלכתי-חרדי יסודי:
נתיבות - 23% מהחינוך
החרדי בעיר.

שיעור הגידול בחינוך
הממלכתי-חרדי יסודי
בשנת תשפ"ה בלבד:
עלייה של כ־7,000 תלמידים -
גידול של כ־40% בתוך שנה.

מספר ערים חרדיות
ללא כל נוכחות של חינוך
ממלכתי-חרדי:
עיר אחת בלבד -
מודיעין עילית.

מספר מוסדות חדשים
שנפתחו בממ"ח
בשנת תשפ"ה:
כ־30 בתי ספר - עלייה חדה
בשנה אחת.

ערים מעורבות שבהן שיעור התלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי
יסודי גדול מ־20% מהתלמידים החרדים:
חולון, חריש, טבריה, נתיבות, קריית גת, צפת.

מבוא 7

פרק א': תמונת מצב של החינוך היסודי החרדי: תשפ"ה..... 9

א.1. מבנה פנימי של מערכת החינוך החרדית 9

א.2. פריסה ארצית של החינוך החרדי היסודי..... 10

א.2.1. מפת החינוך החרדי היסודי בעשרת הריכוזים החרדיים הגדולים בארץ..... 11

א.2.2. ערים מעורבות שבהן יש ריכוז גבוה של תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי יסודי. 24.

א.3.2. מגמות ארציות במשך השנים בחינוך הממלכתי-חרדי 26.

פרק ב': החינוך היסודי החרדי תשפ"ה: מה קרה בשנה זו? 30

ב.1. השינויים בחינוך היסודי החרדי בשנים האחרונות..... 30

ב.2. צמיחת החינוך הממלכתי-חרדי, האם זו שנה של שינוי? 33

ב.1.2. מבוא..... 33.

ב.2.2. מה השתנה בתשפ"ה?..... 33.

ב.3.2. עם מה עדיין מתמודדים?..... 34.

ב.4.2. על כוחות מונעים וכוחות מניעים..... 36.

ב.5.2. טיפולוגיה של החינוך הממלכתי-חרדי או אתגר הסקטוריאליות 39.

פרק ג': דיון ותובנות להמשך עבודה 45

הבעלויות, בתכנים הלימודיים ובשיטת התקצוב. החינוך החרדי כולל רצף רחב של מוסדות חינוך, ממוסדות הנהנים מאוטונומיה כמעט מוחלטת ומפיקוח מצומצם, ועד למוסדות הנתונים לפיקוח פדגוגי הדוק מטעם המדינה. גם בתחום המימון הציבורי קיימים הבדלים ניכרים. חלק ממוסדות החינוך החרדיים מתוקצבים בשיעור חלקית בלבד, ואחרים בשיעור מלא. מגוון זה מעצים את המורכבות הניהולית והרגולטורית ויוצר מתח מובנה בין השאיפה לאוטונומיה תרבותית ובין צרכי מדיניות ציבורית המבקשת להבטיח שוויון, איכות חינוכית והזדמנויות רחבות לכלל אזרחי המדינה.

על המסמך

שנת הלימודים תשפ"ה (2024/25) סימנה נקודת מפנה חשובה בהתפתחות החינוך הממלכתי-חרדי בישראל. לראשונה מאז הקמת המערך של חינוך חרדי רשמי, נרשמה עלייה חדה במספר המוסדות והתלמידים המצטרפים אליו: כ־30 בתי ספר ו־30 גני ילדים חדשים נוספו למערכת, ותוספת של למעלה מ־7,000 תלמידים המהווים גידול של כ־40% בהשוואה לשנה הקודמת.

בשנה זו הצטרפו כמה חסידויות מרכזיות ושמרניות שהחליטו להעביר חלק ממוסדותיהם ממעמד פטור או מוכר שאינו רשמי לחינוך הממלכתי החרדי. בין החסידויות ניתן למנות את בעלז, קרלין-סטולין, צאנז, בוין וויז'ניץ-מרכז. לצד זאת, מוסדות החינוך של קהילת הרב יורם אברג'יל ז"ל בנתיבות עברו מרשת "בני יוסף" לחינוך הממלכתי-חרדי. מעבר זה של מוסדות שמרניים לחינוך הממלכתי-חרדי ופתיחת מוסדות חדשים אפשרו את הצמיחה הגבוהה של החינוך הממלכתי-חרדי, ומסמן את מעברו של החינוך החרדי הרשמי מן השוליים למיינסטרים בתוך המגזר החרדי.

מערכת החינוך החרדית היא אחת מאבני היסוד של החברה החרדית בישראל וממלאת תפקיד מרכזי בהבניית הזהות התרבותית, הדתית והחברתית של בוגריה. החינוך החרדי נתפס בראש ובראשונה ככלי לחינוך לערכים, לזהות ולשימור המבנה הייחודי של החברה החרדית ואורח חייה. מערכת החינוך החרדית בנויה באופן שמבטיח את הקניית הערכים החרדיים הבסיסיים ומכשירה את הדור הצעיר בעיקר להשתלבות בחברה החרדית הבוגרת.

המאפיין המרכזי של מערכת החינוך החרדית הוא ההפרדה המגדרית המוחלטת, כך שקיימות למעשה שתי מערכות נפרדות לחלוטין – אחת לבנים ואחת לבנות – בעלות מטרות ותכנים שונים. מוסדות החינוך לבנים מתמקדים כמעט באופן בלעדי בלימוד תורה, ומקצועות הליבה (כמו מתמטיקה, אנגלית ומדעים) נלמדים לעיתים קרובות בהיקף מצומצם או אינם נלמדים כלל, במיוחד בשלבי החינוך העל־יסודי. לעומת זאת, מערכת החינוך לבנות כוללת רכיבים של הכשרה מקצועית אשר מקנה מיומנויות בסיסיות שנועדו לאפשר להן להשתלב בשוק העבודה, וזאת מתוך רצון לשמר את חלוקת התפקידים המגדרית של חברת הלומדים ולהכיר בתפקידן הייעודי בכלכלת משק הבית החרדי.

בשל תפקידה המרכזי של מערכת החינוך בחברה החרדית והיותה אחד ממוקדי הליבה שסביבם החברה החרדית מתארגנת ופועלת, קיימת קנאות רבה לעצמאותה בתוכני הלימוד, בסדר היום ובנוכחות הפיקוח הממלכתי. עם זאת, קיימת שונות רבה בין מוסדות החינוך הפועלים בתוך מערכת החינוך החרדית.

מערכת החינוך החרדית מורכבת ממוסדות רבים המשתייכים למעמדות משפטיים ונבדלים זה מזה בהיבטים מגדריים וגיליים, לצד הבדלים במבני

צמיחת החינוך הממלכתי-חרדי בשנה החולפת אינה רק ביטוי לגידול מספרי ניכר של התלמידים והמוסדות השייכים לחינוך הרשמי בישראל, אלא עדות לתהליכים המתרחשים בחברה החרדית, כאשר היא מתרחשת על רקע מגמות חברתיות-כלכליות בחברה החרדית: בשנים האחרונות ישנה ירידה בשיעורי הילודה, עלייה בגיל הנישואין, עלייה בשיעורי התעסוקה ועוד.¹ מגמות אלו משפיעות על דפוסי החיים וההתנהלות של האוכלוסייה החרדית ומקבלות ביטוי בשינויים גם בתחום החינוך, ומסבירות בחלקן את הצמיחה המהירה של החינוך הממלכתי-חרדי בשנה האחרונה.

הצמיחה המהירה של מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי, ובפרט הצטרפותם של מוסדות השייכים

לקהילות שמרניות, מעלים את הצורך לבחון מחדש את ההתרחשויות בשדה, ולכן מסמך זה נועד לבחון את ההתפתחויות בשדה החינוך החרדי, בדגש על החינוך הממלכתי-חרדי, לא רק במונחים כמותיים של מספר מוסדות ותלמידים, אלא גם במונחים איכותיים: אופי האוכלוסיות המצטרפות, זהות הגורמים המובילים, התמודדות עם אתגרי ההכשרה והפיקוח, אופי האינטראקציה עם מערכות מוניציפליות ופוליטיות ועוד.

כך, המסמך נועד לסייע להבין את המגמות, האתגרים וההזדמנויות בתחום, ולתרום לגיבוש מדיניות מושכלת המותאמת לצרכים הנוכחיים של החברה החרדית והישראלית בכללותה.

1 רגב, א' ומילצקי, י' (2024) דוח מצב החברה החרדית 2024. המכון לאסטרטגיה ומדיניות חרדית.

תמונת מצב של החינוך היסודי החרדי: תשפ"ה

א.1. מבנה פנימי של מערכת החינוך החרדית²

- במערכת החינוך החרדית היסודית בישראל לומדים בשנת הלימודים תשפ"ה כ־294,000 תלמידים, בכמעט 1,000 מוסדות חינוך. נתון זה ממחיש את היקפה ואת השפעתה הגוברת במרחב הציבורי והחינוכי. מערכת זו אינה אחידה, אלא מורכבת ממגוון סוגי מוסדות, השונים אלה מאלה הן בפיקוח הממשלתי הן בשיעור התקצוב שהם מקבלים. גיוון זה יוצר מנעד רחב של מודלים חינוכיים בתוך המגזר החרדי המתפרשים על פני שלושה מעמדות משפטיים עיקריים: מוכר שאינו רשמי, פטור ורשמי.
- **מוסדות במעמד "מוכר שאינו רשמי"**
רובם המוחלט של תלמידי מוסדות החינוך היסודי החרדי לומדים במסגרות שבמעמד מוכר שאינו רשמי: לומדים בהן 210,134 תלמידים, שהם 71% מתלמידי מערכת החינוך החרדית היסודית, והם לומדים במסגרת 637 מוסדות לימוד, שהם 66% ממוסדות הלימודים בחינוך החרדי היסודי. מוסדות שבמעמד מוכר שאינו רשמי אמורים להיות נתונים לפיקוח כמעט מלא ונהנים בתמורה לתקצוב הנע בין 75%-100%. המוסדות שבמעמד המשפטי "מוכר שאינו רשמי" כוללות את שתי רשתות החינוך הגדולות בחברה החרדית: החינוך העצמאי ומעין החינוך התורני בא"י בני יוסף (להלן: מעין החינוך התורני). כמו כן ישנם מוסדות עצמאיים נוספים במעמד משפטי זה, אך אינם שייכים לרשתות.
 - **מוסדות במעמד "פטור"**
מוסדות אלה הם מסגרת החינוך השנייה בגודלה בחינוך החרדי ולומדים בהם כ־63,760 תלמידים ב־240 מוסדות. אם כן, 22% מהתלמידים החרדים לומדים במסגרת החינוך במעמד "פטור" ו־24% מהמוסדות מוגדרים ככאלה.
 - **מוסדות במעמד "רשמי"**
בחינוך הממלכתי-חרדי לומדים כ־20,510 תלמידים ב־103 מוסדות. כלומר 7% מהתלמידים חרדים לומדים בחינוך הממלכתי-חרדי ו־11% מהמוסדות מוגדרים ככאלה.
 - **רשת "החינוך העצמאי"** היא רשת החינוך הגדולה ביותר בחינוך החרדי ולומדים בה כ־125,150 תלמידים ב־264 מוסדות. אם כן, 43% מהתלמידים החרדים לומדים בחינוך העצמאי ו־27% מהמוסדות החרדיים שייכים לרשת זו.
 - **רשת "מעין החינוך התורני"** דומה בגודלה למסגרות הפטור ולומדים בה 60,100 תלמידים ב־260 מוסדות. אם כן, 20% מהתלמידים החרדים לומדים במעין החינוך התורני ו־27% מהמוסדות החרדיים שייכים לרשת זו.
 - **במוסדות החינוך במעמד מוכר שאינו רשמי שאינם שייכים לרשתות** לומדים כ־24,890 תלמידים ב־113 מוסדות. אם כן, 8% מהתלמידים החרדים לומדים במוסדות במעמד מוכר שאינו רשמי ו־12% מהמוסדות מוגדרים ככאלה.

2 מקור הנתונים: מערכת "מבט רחב" של משרד החינוך

לוח 1: התפלגות תלמידים ומוסדות בחינוך החרדי לפי מעמד משפטי

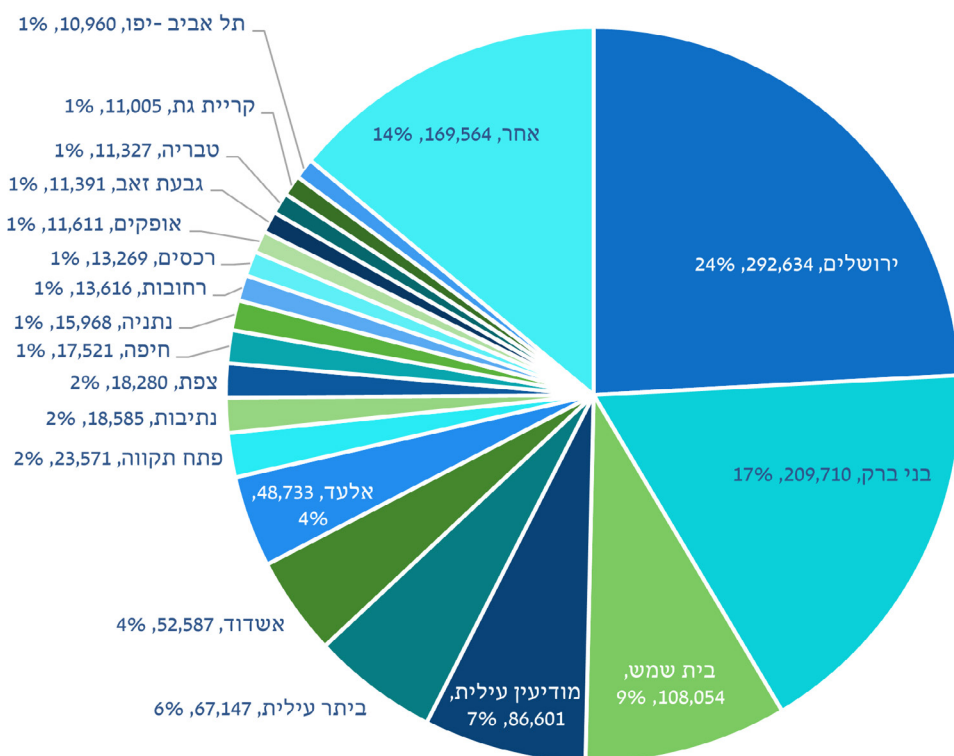
מעמד משפטי	גורם מדווח	שיעור התקצוב	מספר מוסדות	מספר תלמידים (מעוגל לעשרות)	שיעור המוסדות מכלל המוסדות בחינוך החרדי	שיעור התלמידים מסך התלמידים בחינוך החרדי
מוכר שאינו רשמי	החינוך העצמאי	100% (כתלות בליבה)	264	125,150	27%	43%
	מעין החינוך התורני	100% (כתלות בליבה)	260	60,100	26.5%	20%
	מוכר שאינו רשמי אחר	75%	113	24,890	11.5%	8%
פטור	מוכרים	55%	240	63,770	24.5%	22%
רשמי	ממלכת-חרדי	100%	103	20,530	10.5%	7%

א.2. פריסה ארצית של החינוך החרדי היסודי

זה מגביר את הצורך להקים קהילות חדשות במקומות שבהם יוקר המחיה נמוך יותר.

תהליך זה מאפשר הזדמנויות להשתלב וליצור מרחבים מעורבים, אך הוא גם מטיל על הרשויות המקומיות אתגר להתאים תשתיות ושירותים לצורכי האוכלוסייה החרדית. כיום האוכלוסייה החרדית מפוזרת ביישובים רבים ומגוונים, חלקם בעלי צביון חרדי כמו הערים בני ברק, מודיעין עילית, אלעד וביתר עילית, ומקומות אחרים הם בעלי אופי טרוגני כמו ירושלים, בית שמש, פתח תקווה, גבעת זאב, אשדוד ועוד.

פריסתה המרחבית של החברה החרדית בישראל אינה סטטית, ובמשך השנים ניכרת תנועה של האוכלוסייה החרדית אל מוקדים שונים ברחבי הארץ, באופן שמשקף את מאפייניה הייחודיים ומשמש מדד לשינויים החברתיים, הדמוגרפיים והכלכליים שהיא עוברת. בעבר היו שני מוקדים מובהקים - ירושלים ובני ברק, אך בעשורים האחרונים ישנה התפשטות לערים נוספות ואף לאזורי פריפריה, בשל שילוב בין גידול טבעי גבוה למחירי דיור גבוהים במרכזי הביקוש. נתון



התפלגות האוכלוסייה החרדית בישראל לפי יישובים, 2023

א.2.1 מפת החינוך החרדי היסודי בעשרת הריכוזים הגדולים בארץ

הצלחה וכשל הנסתר מן העין כאשר מסתפקים בנתונים ארציים, ומספק תשתית אמפירית לתכנון מדיניות גמישה המותאמת למורכבות של שדה חינוכי המשתנה מיישוב ליישוב.

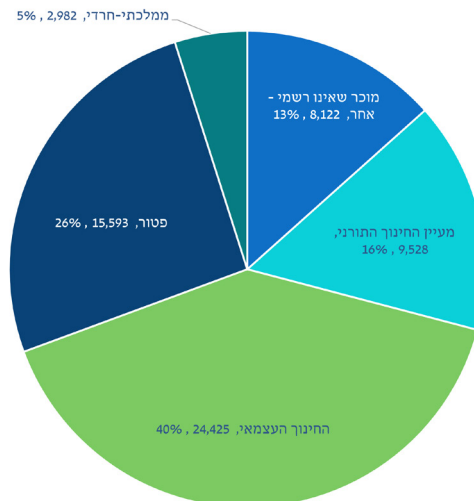
סקירת מבנה החינוך החרדי בעשרת הריכוזים החרדיים הגדולים בארץ תורמת להבנת דפוסי הצמיחה של החינוך הממלכתי-חרדי וכוחם של התנאים הפוליטיים והקהילתיים המקומיים. ניתוח ההבדלים בין הערים מאפשר לזהות מנגנוני

החרדי בעיר. במוסדות הפטור לומדים בעיר כ־15,590 תלמידים ב־49 מוסדות, ושיעורם 26% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. **במעין החינוך התורני** לומדים בירושלים כ־9,530 תלמידים ב־50 מוסדות, ושיעורם 16% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים כ־8,120 תלמידים ב־31 מוסדות, ושיעורם כ־13% מתלמידי החינוך החרדי בעיר.

אם כן, ירושלים היא מוקד החינוך הממלכתי-חרדי הגדול ביותר בישראל. סביר להניח כי הצלחת החינוך הממלכתי-חרדי בעיר נובעת הן מאופי האוכלוסייה בעיר - קהילות חרדיות רבות בירושלים הן בעלות אופי ליברלי ומשולב, אך לא פחות מזה - מדובר בעיר בעלת מנגנון עירוני פעיל המתבסס על פקידות מקומית רתומה וחזקה, לצד תמיכה מלאה מצד ראש העיר המכהן, משה ליאון, המאפשר צמיחת המענים החינוכיים הזמינים במסגרת החינוך הממלכתי-חרדי בעיר.

בירושלים לומדים כ־3,000 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 5% מתלמידי החינוך החרדי בעיר ו־14% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ. בירושלים 14 מוסדות חינוך השייכים לחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם כ־14% מכלל מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי בארץ. בעיר שבה מתגורר הריכוז החרדי הגדול בארץ גם מספר התלמידים ומוסדות החינוך הממלכתי-חרדי הוא הגבוה בארץ.

ירושלים היא הריכוז החרדי הגדול ביותר בארץ. מתגוררים בה כ־293,000 חרדים, שהם כ־24% מכלל החרדים החיים בישראל וכ־29% מתושבי ירושלים. בעיר לומדים 60,650 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר כ־2,980 תלמידים ב־14 מוסדות ושיעורם כ־5% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. מרבית התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך העצמאי** - כ־24,420 תלמידים ב־39 מוסדות, ושיעורם 40% מתלמידי החינוך



מפת החינוך החרדי היסודי בירושלים

מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית לירושלים.

בשנים האחרונות היו ניסיונות להקים מוסדות ממלכתיים-חרדיים בעיר, אך היוזמה נתקלה בהתנגדות מקומית רבה. הנהגת העירייה המובלת על ידי מפלגות חרדיות, מקדמת את החינוך החרדי השמרני ומתנגדת לשינויים במבנה החינוך הקיים. כבר לקראת שנת הלימודים תשע"ט ניסתה קבוצת הורים לפתוח מוסד ממלכתי-חרדי, אך בפגישה עם ראש מחלקת החינוך בעיר הובהר להורים כי לא יוקם בית ספר כזה, וניסיונות התערבות של המחוז החרדי במשרד החינוך עלו בתוהו.³ גם לאחר מכן הורים לא ויתרו וניסו להקים בית ספר ממלכתי-חרדי בעיר, אך הם נתקלו במחסומים מצד מועצת העיר.⁴

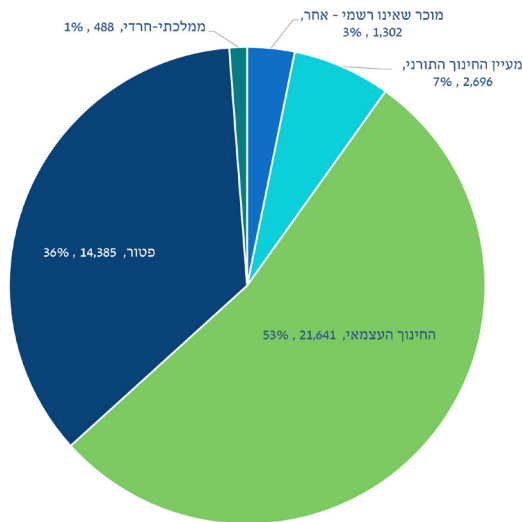
אולם עם מעבר ארצי של חסידויות מסוימות אל החינוך הרשמי, עליו נרחיב בהמשך, בתחילת שנת הלימודים תשפ"ה התרחש מעבר של בית ספר לבנים של חסידות בעלז בעיר לפיקוח החינוך הממלכתי-חרדי עם מוסדות רבים אחרים של החסידות ברחבי הארץ. שלא כמו התאגדויות עצמאיות קודמות של קבוצות הורים, שבקשותיהם נדחו, חסידות בעלז זוכה לגיבוי פוליטי דרך נציגות של חבר מועצה מטעם אגודת ישראל, הסיעה השולטת בעיר. האם תקדים זה יאפשר להקים בתי ספר ממלכתיים-חרדיים נוספים גם של קהילות הורים עצמאיות שאינן שייכות לחסידות או חסרות כוח פוליטי בעירייה?

בבני ברק לומדים כ־500 תלמידים בלבד בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 1% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, ו־2% בלבד מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ. בבני ברק קיים מוסד אחד בלבד השייך לחינוך הממלכתי-חרדי, כך שבני ברק היא מקום שולי מאוד בחינוך הממלכתי-חרדי הארצי, אף שהיא הריכוז החרדי השני בגודלו בארץ.

בני ברק היא הריכוז החרדי השני בגודלו בישראל, וגרים בה כ־210,000 חרדים, ושיעורם כ־17% מכלל החרדים החיים בישראל וכ־95% מתושבי העיר. עם זאת, בבני ברק יש נוכחות שולית של חינוך ממלכתי-חרדי: בעיר לומדים 40,512 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 488 תלמידים במוסד אחד בלבד, ושיעורם כ־1% בלבד מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. בבני ברק, בדומה לירושלים, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך העצמאי** – 21,641 תלמידים ב־28 מוסדות, ושיעורם 53% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה יותר מירושלים. במוסדות **הפטור** לומדים בעיר 14,385 תלמידים ב־50 מוסדות, ושיעורם 36% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה יותר מירושלים. **במעין החינוך התורני** לומדים בבני ברק 2,696 תלמידים ב־10 מוסדות, ושיעורם 7% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית לירושלים. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 1,302 תלמידים ב־11 מוסדות, ושיעורם 3% בלבד

3 צ'רנוביצקי, מ' (2023). שביל הזהב: כיצד יהפוך החינוך הממלכתי-חרדי (ממ"ח) למסלול הלימודים העיקרי בחברה החרדית ולמפתח לשינוי מערכת היחסים בינה לבין מדינת ישראל. קרן ברל כצנלסון.

4 למשל בהקלטה שהתפרסמה בעמוד היוטיוב של חבר מועצת בני ברק וראש סיעת הליכוד בעיר, מר יעקב וידר, וידר טוען בעת העלאת הצעת החלטה לתמוך בבקשות להקמת בתי ספר וגני ילדים ממלכתיים-חרדים כי למרות מאות חתימות של הורים שיש לו, מונעים הקמת בית ספר ממלכתי חרדי בעיר. עוד הוא טוען בדיון כי מוועדת החינוך בעירייה נאמר כי קיימת הנחיה להתנגד להקמת מוסדות חינוך ממלכתיים-חרדים בעיר באופן גורף ולמרות הביקוש. (דיון סוער בהצעתו של יעקב וידר להקמת מוסדות ממלכתי חרדי (ממ"ח) בבני ברק, <https://www.youtube.com/watch?v=2xQKMr8rZwg> 10.7.2023)



מפת החינוך החרדי היסודי בבני ברק

3. בית שמש

בעיר דומה לירושלים, ורוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך העצמאי**: 9,755 תלמידים ב־15 מוסדות, ושיעורם 40% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור דומה לירושלים. במוסדות **הפסטר** לומדים בעיר 5,866 תלמידים ב־28 מוסדות, ושיעורם 24% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור דומה לירושלים. **במעין החינוך התורני** לומדים בבית שמש 4,354 תלמידים ב־20 מוסדות, והם 18% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור דומה לירושלים. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 2,665 תלמידים ב־12 מוסדות, ושיעורם כ־11% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור דומה לירושלים.

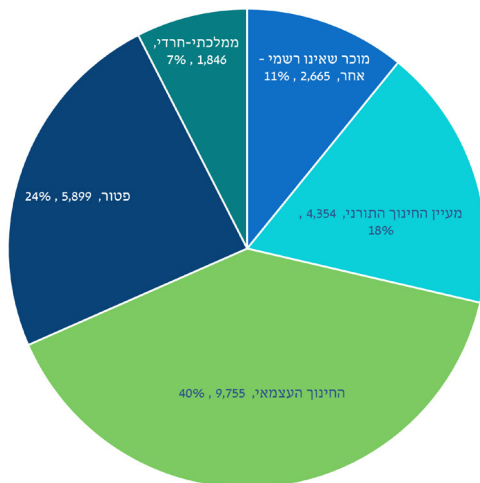
בית שמש היא אחת הערים המתפתחות בישראל, וצבינה הולך ונעשה חרדי יותר ויותר. עם זאת, הרכב האוכלוסייה החרדית המקומית מגוון וצעיר יחסית לריכוזים החרדיים הגדולים, ולכן משתקף בעיר המתח בין מגמות של פתיחות לעומת שמרנות בכל הנוגע למענים חינוכיים מגוונים. ככל שהאוכלוסייה החרדית בעיר ממשיכה לגדול, האתגרים בניהול מערכת חינוך מגוונת ומתפתחת

בבית שמש לומדים קרוב ל־2,000 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 7% מהחינוך החרדי בעיר. בית שמש מסתמנת כמרכז גדול של החינוך הממלכתי-חרדי, והיא הריכוז השני בארץ (אחרי ירושלים) של החינוך הממלכתי-חרדי. יש בה 10 מוסדות שהם 10% ממוסדות החינוך הממלכתי-חרדי בארץ, ושיעור תלמידיה 9% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

העיר בית שמש, למרות שאינה חרדית, היא היישוב עם הריכוז החרדי השלישי בגודלו בארץ. גרים בה כ־108,000 חרדים, שהם 9% מכלל החרדים החיים בישראל ו־73% מתושבי העיר. בית שמש מסתמנת כמרכז חשוב של החינוך הממלכתי-חרדי: בעיר לומדים 24,519 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 1,846 תלמידים ב־10 מוסדות, ושיעורם כ־8% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. החינוך הממלכתי-חרדי בבית שמש, שיעורו קרוב ל־10% מהחינוך הממלכתי-חרדי בארץ. מפת החינוך החרדי שאינו ממלכתי

גדלים גם הם. צמיחת החינוך הממלכתי-חרדי בעיר התרחשה בשנות כהונתה של ראשת העיר הקודמת, ד"ר עליזה בלור, שקידמה מהלכים לבסס ולהרחיב את החינוך הממלכתי-חרדי בעיר. עם זאת, ניכרים שינויים בשדה עם החלפת ראש

העיר בבחירות האחרונות, כאשר בחירתו של שמואל גרינברג מ"דגל התורה" לראשות העיר ב-2024 הובילה להתמתנות בתמיכה במוסדות הממלכתיים-חרדיים המקומיים.



מפת החינוך החרדי היסודי בבית שמש

4. מודיעין עילית

במודיעין עילית אין מוסד השייך לחינוך הממלכתי-חרדי, והוא היישוב החרדי היחיד שאין בו חינוך ממלכתי-חרדי זמין.

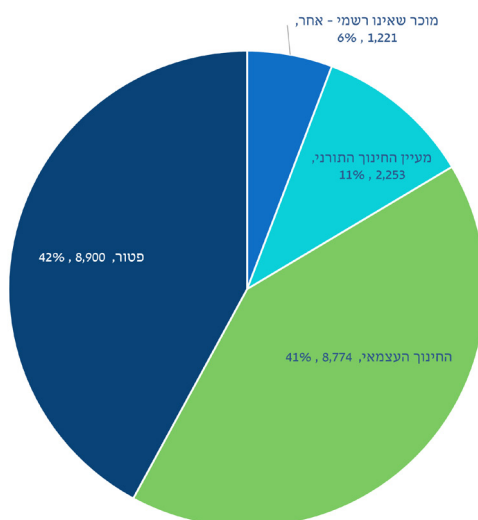
העצמאי: 8,774 תלמידים ב־10 מוסדות, ושיעורם 41% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור הדומה לירושלים. במוסדות **הפטור** לומדים בעיר כ־8,900 תלמידים ב־28 מוסדות, ושיעורם 42% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה יחסית לירושלים ואף לבני ברק. **במעין החינוך התורני** לומדים במודיעין עילית 2,253 תלמידים ב־7 מוסדות, ושיעורם 11% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית לערים אחרות. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 1,221 תלמידים במוסד אחד, והם כ־6% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי.

היעדר נוכחות מוסדות חינוך ממלכתיים-חרדיים בעיר נובע ככל הנראה מאופיה השמרני של האוכלוסייה וההנהגה בעיר, ועד עתה לא נעשו ניסיונות אמיתיים להקמתם. במובנים רבים,

במודיעין עילית מתגורר הריכוז החרדי הרביעי בגודלו בארץ, והעיר מונה כ־87,000 חרדים – כ־7% מכלל החרדים החיים בישראל ו־100% מתושבי העיר. למרות זאת, בעיר אין חינוך ממלכתי-חרדי כלל, והיא העיר החרדית היחידה שבה אין חינוך ממלכתי-חרדי זמין. כמו כן היא העיר היחידה מתוך 10 היישובים המרכזיים של החברה החרדית שאין בה חינוך ממלכתי חרדי. בעיר לומדים 21,148 תלמידים בחינוך היסודי החרדי. החינוך החרדי בעיר הוא שמרן יחסית לריכוזים חרדיים אחרים, ויש בו נוכחות אשכנזית-ליטאית בולטת. בדומה לערים אחרות, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך**

ניכר כי הביקוש הפוטנציאלי בעיר למסגרות ממלכתיות-חרדיות נמוך הן בשל הרכב האוכלוסייה, הן בשל היעדר יוזמות מקומיות להרחבת הסדר החינוכי הקיים.

מודיעין עילית מדגימה את גבולות המודל של החינוך הממלכתי-חרדי: עיר חרדית בהובלה פוליטית מבוססת וממוסדת שהמערכת החינוכית המקומית שבה מתבססת על מענים ותיקים.



מפת החינוך החרדי היסודי במודיעין עילית

5. ביתר עילית

ושיעורם 43% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. **בחינוך העצמאי** בביתר עילית לומדים 3,781 תלמידים ב-7 מוסדות, ושיעורם 23% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית לרוב הריכוזים החרדיים. במוסדות **הפטור** לומדים בעיר 3,017 תלמידים ב-9 מוסדות, ושיעורם 18% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 1,463 תלמידים ב-6 מוסדות, ושיעורם כ-9% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור מעט נמוך.

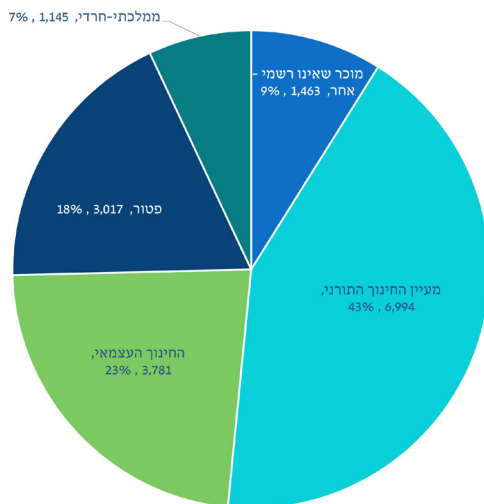
ביתר עילית היא אחת הערים החרדיות המובהקות בישראל ומתאפיינת באוכלוסייה חרדית בעלת ייצוג חסידי גבוה יחסית לערים חרדיות. עד לשנים האחרונות נקטה ההנהגה המקומית קו שמרני בכל הנוגע למענים חינוכיים מחוץ למערכת החרדית הקלאסית. בשנת

בביתר עילית לומדים קרוב ל-1,200 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי בשלושה מוסדות, ושיעורם 7% מתלמידי החינוך החרדי בעיר ו-6% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ, אף שהיא עיר חרדית עם אוכלוסייה בעלת אופי שמרני למדי.

בביתר עילית נמצא הריכוז החרדי החמישי בגודלו בארץ, ומתגוררים בעיר כ-67,000 תושבים חרדים, שהם כ-5.5% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו-100% מתושבי העיר. בעיר לומדים כ-16,040 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 1,145 תלמידים בשלושה מוסדות, ושיעורם כ-7% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה אף ביחס לירושלים. בניגוד לרוב הריכוזים החרדיים, מרבית התלמידים החרדים בעיר לומדים **במעין החינוך התורני**: 6,994 תלמידים ב-24 מוסדות,

על תחילת מגמה בעיר. כמו כן נפתח בעיר מוסד חדש לבנות השייך לחסידות חב"ד.

הלימודים האחרונה הצטרפו מוסדות קרלין שבעיר לחינוך הממלכתי-חרדי, מהלך שעשוי להיות אירוע נקודתי או לחילופין, עשוי להצביע



מפת החינוך החרדי היסודי בביתר עילית

6. אשדוד

בארבעה מוסדות, ושיעורם כ-9% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. בדומה למרבית הריכוזים החרדיים, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך העצמאי**: 6,986 תלמידים ב-16 מוסדות, ושיעורם 54% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה למדי. **במעין החינוך התורני** באשדוד לומדים 3,537 תלמידים ב-13 מוסדות, ושיעורם 27% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור דומה לרוב הריכוזים החרדיים. במוסדות **הפטור** לומדים בעיר 928 תלמידים ב-4 מוסדות, ושיעורם 7% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך מאוד מרוב הריכוזים החרדיים. **במוסדות מוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 429 תלמידים, ב-3 מוסדות, ושיעורם כ-3% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי.

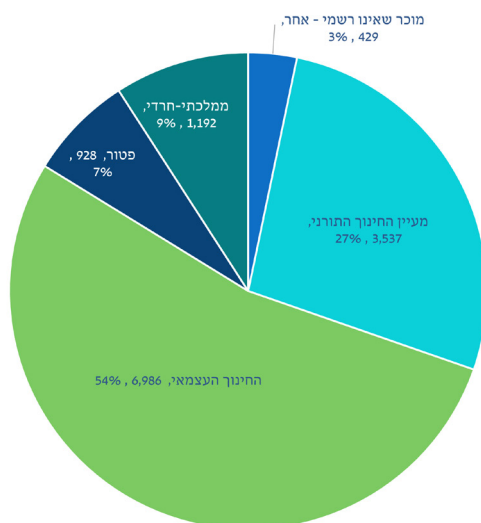
אשדוד, אחת הערים הגדולות בישראל, כוללת ריכוז חרדי גדול ומתמודדת עם מורכבות ומתחים פנימיים על אופי העיר באופן כללי ועל אופי הקהילה החרדית בעיר. רק בשנה האחרונה נפתחו

באשדוד לומדים קרוב ל-1,200 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 9% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה למדי. אשדוד נעשית מרכז גדול של החינוך הממלכתי-חרדי מבחינת היקף החינוך הממלכתי-חרדי מתוך החינוך החרדי בעיר. באשדוד יש ארבעה מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי, ושיעור תלמידיהם 6% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

באשדוד נמצא הריכוז החרדי השישי בגודלו בארץ, והיא העיר המעורבת השנייה בין הריכוזים החרדיים הגדולים בישראל. בעיר מתגוררים כ-50,000 תושבים חרדים שהם כ-4% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו-22% מתושבי העיר. אשדוד היא יעד חשוב בתמונת החינוך הממלכתי-חרדי הארצי: בעיר לומדים 13,071 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 1,192 תלמידים

את ההנחה כי מעבר חסידויות לחינוך ממלכתי-חרדי מכשירה את הקרקע לפתיחת מוסדות ממלכתיים-חרדיים נוספים ביישובים רבים.

מוסדות חינוך השייכים לחינוך הממלכתי-חרדי בעיר, ובהם מוסדות של חסידויות בעלז וויז'ניץ, ועתיד לקום בשנת הלימודים הבאה מוסד נוסף של קהילה חרדית-עצמאית. מהלך זה מבסס



מפת החינוך החרדי היסודי באשדוד

7. אלעד

לומדים **במוסדות הפטור**: 3,086 תלמידים ב־14 מוסדות, ושיעורם 29% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה ביותר. **בחינוך העצמאי** באלעד לומדים 3,083 תלמידים ב־4 מוסדות, ושיעורם כ־28% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית לרוב הריכוזים החרדיים. **במעין החינוך התורני** לומדים בעיר 2,797 תלמידים ב־11 מוסדות, ושיעורם 26% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. במוסדות **מוכרים שאינם רשמיים** **אחרים** לומדים 1,046 תלמידים ב-6 מוסדות, ושיעורם כ־10% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי.

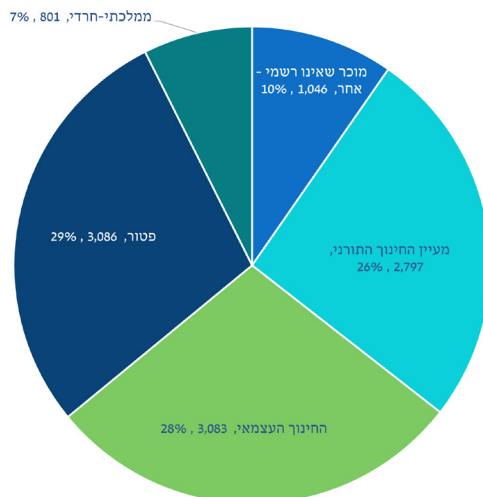
העיר אלעד היא מוקד חרדי מובהק ודוגמה למתח בין צרכים וביקושים של קבוצות הורים ומוסדות חינוך, לשיקולים פוליטיים. עם ייסוד החינוך הממלכתי-חרדי נפתחו בעיר ארבעה בתי ספר של חב"ד, ברסלב ומוסד נוסף לבנות בשם "אור האמת". אולם בעשור האחרון החינוך

באלעד לומדים כ־800 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 7% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה למדי אף שהחינוך החרדי בעיר מסתמן כשמרני. באלעד יש 5 מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי, ושיעור תלמידיהם הוא 4% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

באלעד נמצא הריכוז החרדי השביעי בגודלו בארץ, ובדומה לאשדוד מתגוררים בה כ־50,000 תושבים חרדים, שהם כ־4% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו־94% מתושבי העיר. באלעד לומדים 10,813 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 801 תלמידים ב־5 מוסדות, ושיעורם כ־7% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. תמונת החינוך החרדי באלעד נראית מעט שונה: בניגוד למרבית הריכוזים החרדיים, רוב התלמידים החרדים בעיר

אגף החינוך בעירייה, אך נעשו ניסיונות לטרפד אותו.⁵ עם זאת, בשנה האחרונה עבר המוסד לזרם הממלכתי-חרדי, ככל הנראה בעקבות התנועה הארצית של כמה חסידויות ומוסדות אל הפיקוח הרשמי.

החרדי הרשמי בעיר לא הצליח להתפתח. הנהגת העיר נקטה מדיניות המתנגדת לפתיחת מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי בעיר, וכן למעבר מוסדות קיימים לזרם החינוך הממלכתי-חרדי, ובהם מוסד של חסידות צאנז - מהלך שכבר אושר על ידי



מפת החינוך החרדי היסודי באלעד

8. פתח תקווה

הריכוזים החרדיים, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **בחינוך העצמאי**: 3,687 תלמידים ב-7 מוסדות, ושיעורם 38% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. עם זאת, המוסדות **מוכרים שאינם רשמיים אחרים** הם לרוב שיעור זניח בחינוך החרדי המקומי, אך בפתח תקווה לומדים בהם 3,094 תלמידים ב-9 מוסדות, ושיעורם כ-32% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה מאוד מיתר הריכוזים החרדיים הגדולים. **במעין החינוך התורני** לומדים בעיר 1,399 תלמידים ב-6 מוסדות, ושיעורם 14% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי. במוסדות **הפטור** בעיר לומדים 1,365 תלמידים ב-5 מוסדות, ושיעורם 14% מתלמידי החינוך החרדי בעיר.

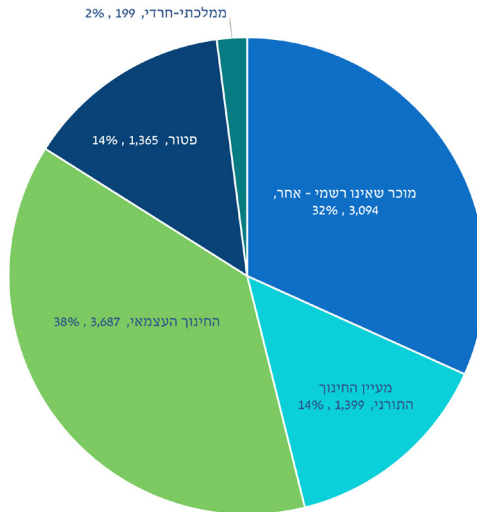
בפתח תקווה לומדים כ-200 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי ב-2 מוסדות בלבד, ושיעורם 2% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. שיעור תלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בעיר הוא כ-1% מהחינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

בפתח תקווה נמצא הריכוז החרדי השמיני בגודלו בארץ, ומתגוררים בה 23,571 תושבים חרדים, שהם כ-2% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו-9% מתושבי העיר. בפתח תקווה לומדים 9,744 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 199 תלמידים ב-2 מוסדות, ושיעורם כ-2% בלבד מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר. תמונת החינוך החרדי בפתח תקווה נראית מעט שונה: בדומה למרבית

5 שילה פריד, "ראש העיר אלעד מנסה לטרפד מעבר של מוסד לחינוך הממלכתי-חרדי", ynet, 12.9.2024, <https://www.ynet.co.il/judaism/article/h1dam00gpc>

בפתח תקווה מתגוררות קהילות חרדיות מגוונות: קהילות שמרניות של משפחות אברכים לצד קהילות של חרדים עובדים. במשך כמה שנים הובילו החרדים העובדים בעיר תהליכים לקבלת חינוך מממלכתי-חרדי, בתמיכת ראש העיר, אך נתקלו בקשיים, עד שבשנת 2022 נפתח בית

הספר הממלכתי-חרדי הראשון בעיר⁶. בשנה לאחר מכן נפתח מוסד נוסף, ואלו שני בתי הספר הזמינים כיום בעיר במסגרת החינוך הממלכתי-חרדי. בתי ספר אלו נמצאים בתהליכי צמיחה ומשקלם בחינוך החרדי בעיר עשוי לגדול עם הזמן.



מפת החינוך החרדי היסודי בפתח תקווה

9. נתיבות

בנתיבות לומדים קרוב ל-1,200 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 23% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, השיעור הגבוה ביותר בעשרת הריכוזים החרדיים הגדולים. אם כן, נתיבות היא המרכז הגדול ביותר של החינוך הממלכתי-חרדי במיינסטרים החרדי. אומנם בעיר יש רק 2 מוסדות של החינוך הממלכתי-חרדי, אך שיעור תלמידיהם הוא 6% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

בנתיבות נמצא הריכוז החרדי התשיעי בגודל בארץ, ומתגוררים בה 18,585 תושבים חרדים

שהם כ-1.5% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו-43% מתושבי העיר. בנתיבות לומדים 4,985 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך הממלכתי-חרדי בעיר 1,158 תלמידים ב-2 מוסדות, ושיעורם כ-23% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר, השיעור הגבוה ביותר בריכוזים החרדיים הגדולים בארץ. בניגוד למרבית הריכוזים החרדיים, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים **במעין החינוך התורני**: 2,474 תלמידים ב-9 מוסדות, ושיעורם 50% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. בחינוך העצמאי בעיר לומדים 776

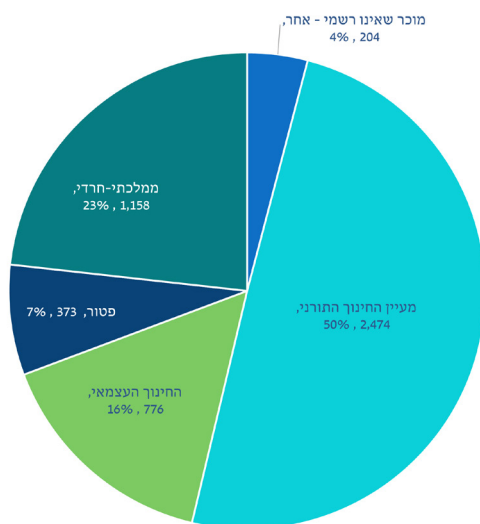
6 צ'רנוביצקי, מ' (2023). שביל הזהב: כיצד יהפוך החינוך הממלכתי-חרדי (ממ"ח) למסלול הלימודים העיקרי בחברה החרדית ולמפתח לשינוי מערכת היחסים בינה לבין מדינת ישראל. קרן ברל כצנלסון. אברמי פרלשטיין, "החרדים העובדים בפתח תקווה פתחו ממלכתי חרדי", בחדרי חרדים, 17.1.2022.

<https://www.bhol.co.il/news/1326999>

חינוך גדולים שהשתייכו לרשת ובהם למדו מעל 1,000 תלמידים עברו לחינוך הממלכתי-חרדי, ביוזמת הנהגת קהילת הרב יורם אברג'ל ז"ל ובנו, הרב חיים יוסף דוד אברג'ל. המהלך לווה בלחצים פוליטיים כבדים מצד בכירי ש"ס שראו במהלך איום ישיר על רשת החינוך המפלגתית. המעבר לחינוך ממלכתי-חרדי בנתיבות לווה גם בהתחזקות מעמדו הציבורי של הזרם החדש, ובבחירות המוניציפליות ב-2024 נעשתה רשימתו של הרב אברג'ל ("אחי") לסיעה הגדולה בעיר ועקפה את הרשימה המאוחדת של ש"ס ויהדות התורה. מגמה זו ממחישה כיצד שינוי במבנה של מענים חינוכיים עשוי להיות מלווה בשינויים בתודעה הציבורית ובמאזנים פוליטיים.

תלמידים ב-3 מוסדות, ושיעורם 16% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך מאוד מיתר הריכוזים החרדיים הגדולים. במוסדות **הפטור** בעיר לומדים 373 תלמידים ב-3 מוסדות, ושיעורם 7% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי. במוסדות **המוכרים שאינם רשמיים אחרים** לומדים 204 תלמידים במוסד אחד, ושיעורם כ-4% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך יחסית.

נתיבות נעשתה בשנה האחרונה זירה בולטת של מודל החינוך הממלכתי-חרדי. מערכת החינוך החרדית בעיר הובלה כל השנים בעיקר על ידי רשת "מעין החינוך התורני" בתמיכת הנהגת ש"ס המקומית. בשנה האחרונה, שני מוסדות



מפת החינוך החרדי היסודי בנתיבות

10. צפת

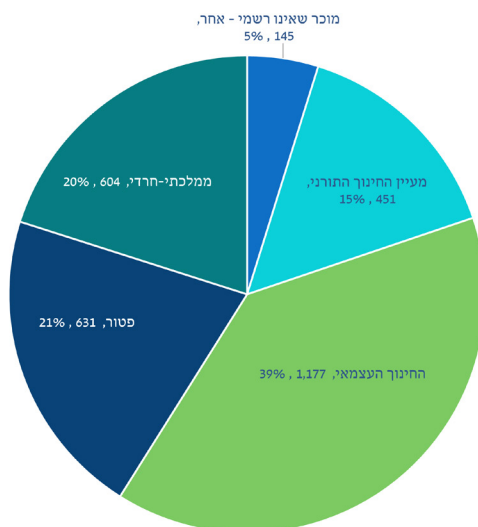
בצפת נמצא הריכוז החרדי העשירי בגודלו בארץ, ומתגוררים בה 18,280 תושבים חרדים, שהם כ-1.5% מכלל החרדים המתגוררים בישראל ו-47% מתושבי העיר. בצפת לומדים 3,008 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם לומדים בחינוך **הממלכתי-חרדי** בעיר 604 תלמידים ב-4 מוסדות, ושיעורם כ-20% מכלל התלמידים בחינוך החרדי בעיר, השיעור השני בגודלו

בצפת לומדים כ-600 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, ושיעורם 20% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, השיעור השני בגובהו בעשרת הריכוזים החרדיים הגדולים. אם כן, גם צפת היא מרכז חשוב של החינוך הממלכתי-חרדי בארץ. בעיר יש 4 מוסדות של החינוך הממלכתי-חרדי, ושיעור תלמידיהם הוא 3% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בארץ.

הגדולים. במוסדות המוכרים שאינם רשמיים האחרים לומדים 140 תלמידים במוסד אחד, ושיעורם כ-5% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך למדי.

בצפת פועלים כיום ארבעה בתי ספר השייכים לחינוך הממלכתי-חרדי: שני בתי ספר ותיקים ושני בתי ספר חסידיים שנוסדו בשנה האחרונה, אך הקמתם לוותה בקשיים רבים ובאתגרים מצד הרשות והקהילות המקומיות⁷.

ברכוזים החרדיים הגדולים. בדומה למרבית הרכוזים החרדיים, רוב התלמידים החרדים בעיר לומדים בחינוך העצמאי: 1,180 תלמידים ב-5 מוסדות, ושיעורם 39% מתלמידי החינוך החרדי בעיר. במוסדות הפטור בעיר לומדים 630 תלמידים ב-5 מוסדות, ושיעורם 21% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור גבוה למדי. במעיין החינוך התורני בעיר לומדים 451 תלמידים ב-2 מוסדות, ושיעורם 15% מתלמידי החינוך החרדי בעיר, שיעור נמוך ביותר מהרכוזים החרדיים



מפת החינוך החרדי היסודי בצפת

7 מירב סבר, "הורים חרדים בצפת: ראש העירייה מעורב בדילים - על חשבוננו", ישראל היום, 9.7.2023, <https://www.israelhayom.co.il/news/local/article/14366451>

הניתוח המרחבי מלמד כי התפתחות החינוך הממלכתי-חרדי מתנהלת בתוך מארג עדין של דינמיקות פוליטיות, יוזמות הורים ומנהיגות קהילתית מקומית. בערים שבהן קיים שילוב בין הנהגה פתוחה, פקידות מקומית מגויסת וביקוש רב "מלמטה", כמו בירושלים, בבית שמש ובאשדוד - נוצרו מסגרות ממלכתיות-חרדיות יציבות שצומחות בקצב מבטיח. לעומתן, ריכוזים חרדיים המובלים על ידי קואליציות חרדיות חזקות, כמו בבני ברק, הוכיחו כי גם ביקוש הורי מצטבר אינו פורץ דרך ללא עוגן פוליטי. עם זאת, כאשר גורם פוליטי חזק מעניק חסות למהלך (כמו חסידיות בעלז, קרלין והנהגת הרב אברג'ל בנתיבות), התהליך מקבל פן קהילתי ברור מאוד, המסתמך על כוחו הפוליטי של הגורם המוביל, כדי לקבל הכרה ציבורית ומשאבים עירוניים.

החינוך הממלכתי-חרדי אינו צומח בחלל ריק, והתפתחותו אינה תלויה בביקוש הורי בלבד; הוא מתפתח בתוך זירה עירונית רוויה במאבקי זהות, במאזן שיקולים פוליטיים וקהילתיים ובתחרות על משאבים פיזיים זמינים. בכל אחד מעשרת היישובים שנבחנו בפרק זה מתבטא שילוב ייחודי בין שלושה כוחות פועלים: (1) עמדת ההנהגה המקומית והקואליציה הפוליטית השולטת שלעיתים תומכת ומעודדת את המודל החדש ולעיתים חוסמת אותו; (2) יכולת התארגנות והתאגדות בשטח - החל מהתאגדויות פרטיות של משפחות וכלה בחסידויות מאורגנות הממנפות לחצים מלמטה; (3) זמינות משאבים מקומיים שעשויה להכתיב את מידת הגמישות של המנגנון העירוני לאפשר את התפתחות החינוך הממלכתי-חרדי בעיר.

א.2.2 ערים מעורבות שבהן יש ריכוז גבוה של תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי יסודי

וגם הם, בדומה לקריית גת, שיעורם כ־20% מהתלמידים החרדים בעיר.

6. בגבעת זאב לומדים 2,362 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם 403 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, כ־17% מהתלמידים החרדים בעיר.

7. בראשון לציון לומדים 2,091 תלמידים חרדים בחינוך היסודי, מתוכם 356 בחינוך הממלכתי-חרדי, וגם הם, בדומה לגבעת זאב, שיעורם כ־17% מהתלמידים החרדים בעיר.

אף שמספרי התלמידים בערים אלו נמוכים יחסית לריכוזים החרדיים הגדולים, ייתכן שדווקא ביישובים אלו טמון פוטנציאל איכותי ייחודי. עצם היותם ריכוזים עירוניים בעלי נוכחות חרדית קטנה למדי, עשוי אולי להקטין את המורכבות העירונית שעשויה לגדול בשל התפתחות חינוך חרדי מקומי, ומנגד, היעדר התמודדות עם הכוחות המתנגדים להתפתחות החינוך החרדי הרשמי. בערים אלו ישנה הזדמנות לאמץ סטנדרטים פדגוגיים גבוהים בחינוך החרדי הרשמי ולשלב תשתיות חינוכיות מתקדמות שכבר פועלות במערכת הכללית. הערים המעורבות עשויות לשמש דגם להצלחת המודל הממלכתי-חרדי, המספק לחברה החרדית מסלול חינוכי העומד בסטנדרטים ממלכתיים, בלי לוותר על זהות וערכים.

תת־הפרק הנוכחי מפנה את המבט לערים מעורבות, למרחבים עירוניים שבהם מתגוררת האוכלוסייה החרדית לצד אוכלוסיות כלליות, לרוב כמיעוט. בערים אלו ישנם ככל הנראה מנגנונים פוליטיים וקהילתיים שונים מאלה שפועלים בערים חרדיות מובהקות או בערים מעורבות בעלות ריכוז חרדי בעל כוח פוליטי מובהק. בישראל ישנן כמה ערים מעורבות שיש בהן שיעור גבוה של תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי מתוך כלל התלמידים בחינוך היסודי החרדי בעיר:

1. בראשן העיר חולון שבה לומדים 2,096 תלמידים חרדים בחינוך היסודי, ו־746 מתוכם לומדים בחינוך הממלכתי-חרדי, כ־36% מכלל התלמידים החרדים בעיר.

2. בחריש לומדים 1,777 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם 432 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, כ־24% מהתלמידים החרדים בעיר.

3. בטבריה לומדים 3,802 תלמידים בחינוך היסודי החרדי, מתוכם 910 בחינוך הממלכתי-חרדי, גם הם, בדומה לחריש, 24% מהתלמידים החרדים בעיר.

4. בקריית גת לומדים 3,410 תלמידים חרדים בחינוך היסודי, מתוכם 709 תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי, כ־20% מהתלמידים החרדים בעיר.

5. בצפת לומדים 3,018 תלמידים חרדים בחינוך היסודי, מתוכם 603 בחינוך הממלכתי-חרדי,

לוח 2: התפלגות התלמידים ביישובים נבחרים לפי מעמד משפטי של מוסד הלימודים

שיעור התלמידים החרדים בחינוך היסודי לפי מעמד משפטי						
פטור	ממלכתי- חרדי	מוכר שאינו רשמי אחר	מעין החינוך התורני	החינוך העצמאי	סך התלמידים בחינוך היסודי ביישוב	יישוב לימודים
28.11	0.00	0.00	18.59	53.30	2,985	אופקים
28.53	7.41	9.67	25.87	28.51	10,812	אלעד
7.10	9.12	3.28	27.06	53.44	13,071	אשדוד
0.00	0.00	5.57	46.82	47.61	1,903	אשקלון
2.63	14.51	0.00	38.08	44.78	2,164	באר שבע
24.07	7.53	10.87	17.75	39.78	24,521	בית שמש
18.32	6.95	9.30	42.46	22.97	16,464	ביתר עילית
35.50	1.20	3.21	6.66	53.42	40,499	בני ברק
0.00	0.00	0.00	80.00	20.00	1,940	בת ים
25.36	17.06	0.00	3.73	53.85	2,362	גבעת זאב
5.53	0.00	0.00	44.72	49.75	2,205	חדרה
6.97	35.59	0.00	32.35	25.10	2,096	חולון
7.48	0.00	30.15	3.88	58.49	4,799	חיפה
0.00	24.31	15.31	60.38	0.00	1,777	חריש
2.66	23.93	14.47	43.69	15.26	3,802	טבריה
25.77	4.93	13.17	15.75	40.38	60,479	ירושלים
25.83	4.30	0.00	34.76	35.11	3,093	לוד
42.09	0.00	5.77	10.65	41.49	21,145	מודיעין עילית
7.48	23.23	4.09	49.63	15.57	4,985	נתיבות
8.19	8.48	0.00	29.37	53.96	4,396	נתניה
37.78	10.56	0.00	8.68	42.97	2,234	עפולה
2.44	8.18	0.00	0.00	89.38	3,118	ערד
15.87	2.31	22.69	16.26	42.86	8,602	פתח תקווה
21.17	19.98	4.84	14.98	39.03	3,018	צפת
5.92	20.79	4.46	19.47	49.35	3,410	קריית גת
1.15	17.03	0.00	26.16	55.67	2,091	ראשון לציון
20.33	14.54	4.77	12.36	48.00	4,029	רחובות
34.66	0.00	17.38	16.56	31.40	3,430	רכסים
1.56	9.22	3.40	22.58	63.23	3,525	תל אביב

א.2.3 מגמות ארציות במשך השנים בחינוך הממלכתי-חרדי

מהחסידיזם לחינוך הממלכתי-חרדי שהתרחש בתחילת שנות הלימודים תשפ"ה, כך שבשנת 2025 כבר פועלים בהן מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי פעילים, בעיקר בשל נוכחותן הפוליטית של הקהילות ברשות המקומית.

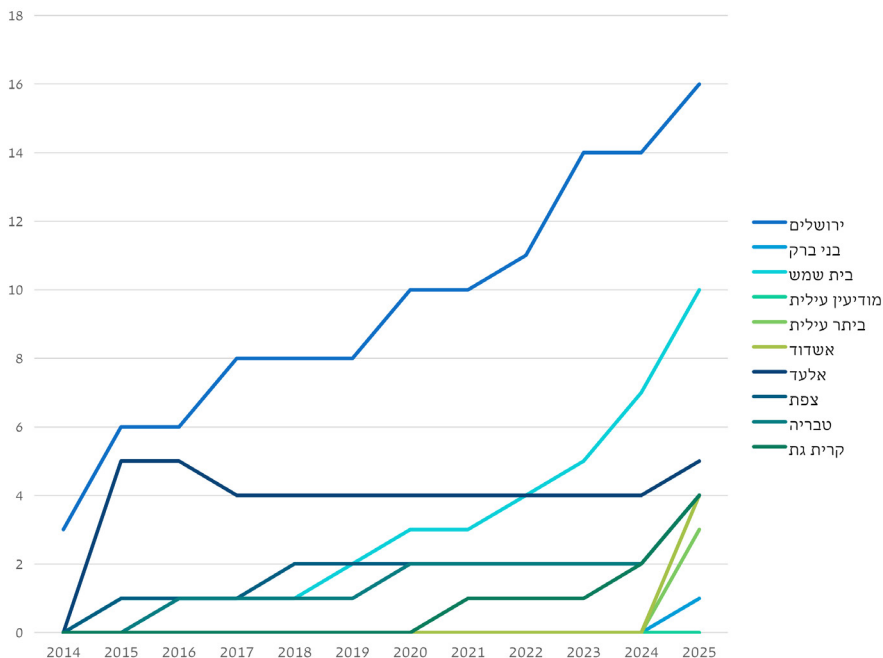
הפתעה מגיעה מהדרום: **נתיבות ואשדוד** מציגות זינוק חד במספר התלמידים בשנה האחרונה, והן אף קודמות לערים מבוססות יותר במרכז. מגמה זו מעידה על הבדלים בין קהילות חרדיות באזורי הביקוש לאזורי הפריפריה, ועל פוטנציאל שינוי הקיים דווקא בקהילות ובערים אלו.

לצד זאת, עדיין ישנן ערים שבהן נעדרת הנוכחות של החינוך הממלכתי-חרדי, למרות פוטנציאל דמוגרפי גבוה, כגון **מודיעין עילית וחופה**. פערים אלו מעידים על השפעתה המכרעת של מדיניות מקומית, על כוחן של הקהילות ועל לחצים חברתיים ופוליטיים.

בתת־פרק זה תתבצע סקירת נתוני החינוך הממלכתי-חרדי בעשור האחרון ומגמות הצמיחה העירוניות השונות.

הסקירה משקפת מגמת צמיחה ברורה, מואצת ועקבית: בשנת 2014 פעלו בישראל כמה עשרות של מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי, ורובם היו מרוכזים בירושלים וביישובים פריפריאליים קטנים. לעומת זאת, בשנת 2025 מספר המוסדות מגיע לשיא של למעלה מ־100 מוסדות ברחבי הארץ ובהם לומדים קרוב ל־21,000 תלמידים.

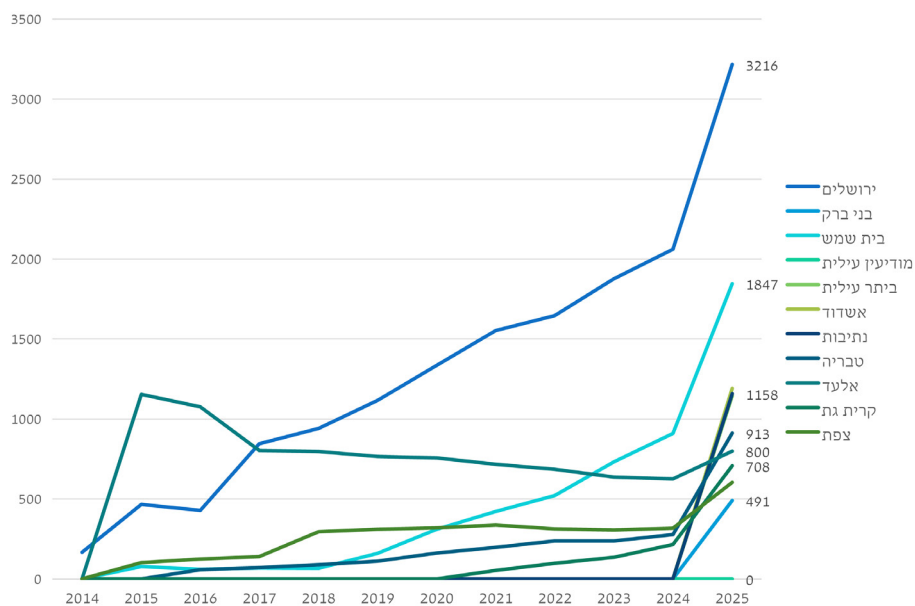
ירושלים מובילה בהיקף ובמגוון המסגרות. בכל שנה מתווספים מוסדות חדשים הגורמים לצמיחה רציפה וגבוהה בעיר. **בית שמש ואלעד** היו מהחלוצות של החינוך הממלכתי-חרדי בשנים הראשונות, אך בית שמש מציגה קצב צמיחה מרשים יותר והיא בעלת מספר המוסדות והתלמידים במקום השני בארץ. ערים כמו **ביתר עילית ובני ברק** הצטרפו רק עם מעבר חלק



מספר מוסדות ממלכתיים-חרדיים ברשויות שונות, 2025-2014

לוח 3: מספר מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי לפי ערים ושנים

2025	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	
16	14	14	11	10	10	8	8	8	6	6	3	ירושלים
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	בני ברק
10	7	5	4	3	3	2	1	1	1	1	0	בית שמש
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	מודיעין עילית
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ביתר עילית
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	אשדוד
5	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	0	אלעד
2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	פתח תקווה
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	נתיבות
4	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0	צפת
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	חיפה
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0	נתניה
3	3	3	3	3	3	3	2	1	1	0	0	רחובות
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	רכסים
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	אופקים
2	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	גבעת זאב
4	2	2	2	2	2	1	1	1	1	0	0	טבריה
4	2	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	קרית גת
1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	תל אביב - יפו
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	לוד



מספר תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי ברשויות שונות, 2025-2014

לוח 4: מספר תלמידי חינוך ממלכתי-חרדי לפי ערים ושנים

2025	2024	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	
3,216	2,062	1,878	1,646	1,553	1,336	1,117	941	845	429	467	167	ירושלים
491	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	בני ברק
1,847	911	732	522	421	310	161	67	69	61	78	-	בית שמש
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	מודיעין עילית
1,145	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ביתר עילית
1,192	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	אשדוד
800	626	638	686	718	758	765	797	804	1,077	1,155	-	אלעד
200	98	29	-	-	-	-	-	-	-	-	-	פתח תקווה
1,158	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	נתיבות
604	317	307	314	337	320	311	296	141	125	102	-	צפת
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	חיפה
372	385	416	386	368	343	347	297	279	235	211	-	נתניה
588	597	525	475	407	360	310	232	168	152	-	-	רחובות
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	רכסים
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	אופקים
403	189	133	109	80	29	-	-	-	-	-	-	גבעת זאב
913	278	239	237	198	162	111	89	71	58	-	-	טבריה
708	215	136	99	53	-	-	-	-	-	-	-	קרית גת
325	306	301	299	251	241	194	179	166	154	144	135	תל אביב - יפו
134	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	לוד

החינוך היסודי החרדי תשפ"ה: מה קרה בשנה זו?

ב.1. השינויים בחינוך היסודי החרדי בשנים האחרונות

מתווה זה היה חידוש כפול בשדה החינוך החרדי. ראשית, היה זה מהלך ראשוני שבו מוסדות פטור המזוהים עם המיינסטרים החרדי השמרני נאותו להכניס היקף רחב של לימודי ליבה בפקוק משרד החינוך. שנית, משרד החינוך והאוצר הסכימו לראשונה לתקצב את מוסדות החסידות בתקציב הגבוה מ-55% שזכאים לו מוסדות החינוך שאינם משתייכים למעמד משפטי מוכר או רשמי.

המתווה עורר סערה בהנהגה החרדית הרבנית והפוליטית שהתנגדה למהלך זה ואף הפעילה לחץ על האדמו"ר מבעלז כדי שיגנוז את המתווה. לחץ זה הוביל לתוצאות, וחסידות בעלז הקפידה את התוכנית ופנתה להסכם חלופי שלפיו יזכו מוסדות הפטור לתוספות תקציב. נוסף על כך כלל ההסכם התחייבות שאם לא יצליחו להעביר את התקציב מטעמים פוליטיים או משפטיים, ימצא פתרון לחסידות בעלז בצירופה לרשתות הקיימות. ואולם התחייבויות אלו לא קוימו.⁸ בשנת 2023 בהסכמים הקואליציוניים של ממשלת ישראל ה-37, הוחלט להרחיב את רפורמת "אופק חדש" גם למוסדות החינוך החרדיים במטרה להשוות

בשנים האחרונות החינוך היסודי החרדי עובר טלטלות רבות המעידות על מורכבות הקשר של חינוך חרדי מפלגתי, ועשויות לגרום לשינויים בעלי השלכות נרחבות על מערכות החינוך החרדי.

בעשור האחרון החלו לעבור מוסדות חסידיים ממעמד פטור וממעמד מוכר שאינו רשמי לרשת החינוך העצמאי ולרשת מעיין החינוך התורני כדי לזכות בתקצוב מלא. אך כאשר ביקשה חסידות בעלז להצטרף למגמה ולהעביר את מוסדותיה לרשת החינוך העצמאי, סירבה הרשת בטענה שהיא אינה מצרפת מוסדות קיימים אלא רק מקימה מוסדות חדשים,⁹ וכן כי אינה מעוניינת לפתוח מוסדות לבנים.¹⁰

לפיכך, בשנת 2022, בימי 'ממשלת השינוי', ניסחו משרד החינוך ומשרד האוצר עם נציגי חסידות בעלז מתווה שלפיו מוסדות בעלז יישארו במעמד הפטור, אולם יוכלו "להגיע עד היקף התקציב שמקבל מוסד מקביל שלומד ברשת החינוך העצמאי או רשת מעיין החינוך התורני",¹¹ ובתנאי שבמוסדות הללו ילמדו חשבון, אנגלית ומדעים בפיקוחו של משרד החינוך.¹²

8 היום, א' ופראוו, א' (2022) חנוך לנער? זרם החינוך הממלכתי-חרדי ומתווה בעלז, מכון ירושלים למחקרי מדיניות

9 צ'רנוביצקי, מ. (2023). שביל הזהב: כיצד יהפוך החינוך הממלכתי-חרדי (ממ"ח) למסלול הלימודים העיקרי בחברה החרדית ולמפתח לשינוי מערכת היחסים בינה לבין מדינת ישראל. קרן ברל כצנלסון.

10 יוני גרין, משרד החינוך מציג את 'מתווה בעלזא': ילמדו ליב"ה בפיקוח המחוז החרדי, חרדים 10 13.3.2022 <https://ch10.co.il/news/729984/#YklUOhBxaQ>

11 שימי שפר, יתד נאמן נגד בעלזא: 'חרדה עצומה ופגיעה חמורה', כיכר השבת <https://www.kikar.co.il/haredim-news/421884>

12 שרי רוט, פריצת דרך: התגבש הסכם בין בעלזא ל'דגל' שמאפשר ריצה יחד <https://ch10.co.il/news/766956>

החינוך העצמאי ובני יוסף ליישם את "אופק חדש" באופן עצמאי, אף שהתקנות הרשמיות להחלת הרפורמה טרם אושרו, והובעה הסתייגות ממהלך זה של הרשתות¹⁵. במהלך זה ניתנו תוספות שכר למורים ברשתות, אך בהמשך הן קוזזו וזה יצר בלבול בתלושי השכר והוביל לתלונות רבות מצד המורים ואף לתביעות ייצוגיות נגד המעסיקים, בטענה לאי־שילום מלא של השכר והפרשות לקרנות השתלמות כפי שהובטח במסגרת "אופק חדש"¹⁶.

במאסר 2024 הורתה חשבת האוצר ברשתות החינוך החרדיות לרשתות להפסיק להכניס את תוספות "אופק חדש" לתלושי המורים, אך הרשתות המשיכו לרשום אותן בתלושים. מהמדינה נמסר כי הרשתות פועלות ללא אישור רשמי, וכי אין התחייבות של המדינה לתוספות השכר שהובטחו.¹⁷

במאי 2024 הוגשה עתירה נוספת לבג"ץ, הפעם מטעם היזם החברתי ישראל קרויזר. העתירה הוגשה נגד המדינה ונגד החינוך העצמאי בגין העברת תקציבים גבוהים ללא פיקוח הולם, גירעונות כבדים של מאות מיליוני שקלים ברשת החינוך העצמאי, חוסר שקיפות וניהול בלתי תקין של כספי ציבור ועוד.¹⁸ העתירה מתבססת על הטענה שמדובר בעמותת חינוך הנהנית מתקציבי עתק של למעלה מ־2 מיליארד ש"ח בשנה, אך צוברת גירעונות כבדים (כ־350 מיליון ש"ח עד 2022). בעתירה הודגש שהמדינה מזינה את

את תנאי השכר של המורים החרדים לאלו שבחינוך הממלכתי. לשם כך הוקצו תקציבים גבוהים: בשנת 2023 הועברו 35 מיליון ש"ח, ובשנת 2024 תוכננו העברות של כמיליארד ש"ח לרשתות החינוך החרדיות.¹³

אולם הניסיון להחיל את רפורמת "אופק חדש" ברשתות החינוך החרדיות נתקל בקשיים רבים, הן מצד המדינה הן מצד הרשתות עצמן.

ראשית, נשמעה ביקורת ציבורית ומשפטית שהופנתה כלפי המדינה על שהיא מאפשרת לרשתות החינוך החרדיות לקבל תקציבים גבוהים בלי לעמוד בתנאים המחייבים של הרפורמה, כגון לימודי ליבה, פיקוח מקצועי והכשרת מורים. בדצמבר 2023 הוגשה עתירה לבג"ץ מטעם עמותת חדו"ש (לחופש דת ושוויון) נגד המדינה. העותרים טענו שהממשלה מתכוונת להזרים מאות מיליוני שקלים לתקציבי רשתות אלה לצורך כניסתן לתוכניות "אופק חדש" ו"גפ"ן" (תוכנית תגבור ומשאבים למוסדות חינוך), בלי לוודא שהרשתות ימלאו חובות בסיסיות, כגון הוראת תוכנית ליבה מלאה, השתתפות תלמידים במבחני מדינה (מיצ"ב) והעסקת מורים בעלי הכשרה הולמת.¹⁴

בתחילת שנת הלימודים 2024, שינה משרד החינוך את הסיווג של המורים החרדים למורים המלמדים ב"אופק חדש" (סיווג המכונה "פרפרים"). אז, החלו רשתות החינוך החרדיות,

13 גלעד מלאך ואליהו ברקוביץ', ההסכמים הקואליציוניים של הממשלה ה-37 | תקצוב החינוך החרדי

אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, 31.12.2022. <https://www.idi.org.il/articles/46925m>

14 שחר אילן, עתירה לבג"ץ: לעצור כניסת רשתות חינוך חרדיות לתוכנית אופק חדש - עד לקביעת תנאי סף. כלכליסט, 31.12.2023. https://www.calcalist.co.il/local_news/article/bynawjku6

15 יוני גרין, המדינה לבג"ץ: הרשתות החרדיות מפעילות על דעת עצמן אופק חדש, חרדים 10 1.4.2024. <https://ch10.co.il/news/896201>

16 מרב סבר, רשת החינוך החרדי נתבעת - האם זה יסייע לה לעקוף את בג"ץ?, ישראל היום, 30.6.2024. <https://www.israelhayom.co.il/news/law/article/15995702>

17 שחר אילן, למרות הוראת חשבת האוצר - הרשתות החרדיות ממשיכות לקבוע עובדות בשטח, כלכליסט, 5.2.2024. https://www.calcalist.co.il/local_news/article/hj40bo4ta

18 מרב סבר, בג"ץ דן בעתירה נגד החינוך העצמאי: "מיליארדים זורמים בלי בקרה או פיקוח, ישראל היום, 24.12.2024. <https://www.israelhayom.co.il/news/law/article/17023674>

את הסיווג של מורים ברשת החינוך העצמאי כמשתייכים ל"אופק חדש".²⁰

נכון לאפריל 2025, שתי העתירות המרכזיות (של חדו"ש ושל ישראל קרויזר) עדיין תלויות ועומדות בבג"ץ, ורפורמת "אופק חדש" ברשתות החרדיות טרם הוסדרה סופית מבחינה משפטית ותקציבית.

לצד כל זאת, ביולי 2024 פורסם כי כמה חסידויות מליבת השמרנות החרדית - בעלז, קרלין-סטולין, צאנז, בויאן וויז'ניץ-מרכז - מעוניינות להעביר חלק ממוסדותיהן לזרם הממלכתי-חרדי.²¹ זאת נוסף לקהילה ע"ש הרב יורם אברג'ל ז"ל בנתיבות אשר פורסם כי החליטה להעביר את מוסדותיה מרשת מעיין החינוך התורני לזרם הממלכתי-חרדי.²²

פרסום זה עורר התנגדות עזה בחברה החרדית, אף יותר מההתנגדות שעורר מתווה בעלז, וכלל התבטאות של הרב דוב לנדו נגד המהלך שקרא למוסדות ולחסידויות שהצטרפו לחינוך הממלכתי-חרדי לחזור בהם.²³ גם מועצת חכמי התורה, גוף הסמכות הרבנית של ש"ס, פרסמה קריאה שמזהירה מפני הסכנות בזרם הממלכתי-חרדי.²⁴ למרות ההתנגדות העזה של רבני הזרם הליטאי והזרם הספרדי, ולמרות ניסיונות הבלמה, ב-1 בספטמבר ובא' באלול נוספו 30 בתי ספר יסודיים לזרם הממלכתי-חרדי, כפי שיפורט בפרק הבא.

הרשת בכספי ציבור בלי מנגנוני בקרה ופיקוח אפקטיביים, באופן המוביל להעדפה תקציבית פסולה של רשת חרדית פרטית על פני המערכת הממלכתית: הרשת זוכה למימון מלא אף שאינה מחויבת ללמד לימודי ליבה בהיקף הנהוג בבתי ספר רשמיים, וכך נוצרת אפליה המעמיקה פערים ופוגעת בעיקרון השוויון בחינוך. העתירה הציגה דרישה מרכזית לעצור את הזרמת הכספים המופרזת ולמנות מנהל מיוחד. בדיון בבג"ץ בעתירה זו מתחו השופטים ביקורת קשה על המדינה ועל העברת התקציבים ללא בקרה. העתירה הובילה לכך שבוטלו הרשאות החתימה הישירות של הרשתות על חשבונות הבנק של המדינה, נפתחו חשבונות מפקחים עבור כספי התמיכה והותקנו כללי פיקוח חדשים.¹⁹

בתחילת שנת 2025 פנו סגן החשב הכללי וסגנית הממונה על אגף התקציבים למנכ"ל משרד החינוך, מאיר שמעוני, וטענו כלפי משרד החינוך שהוא מכשיל את הפיקוח על רשתות החינוך החרדיות ומסכל את הרפורמה בתקצוב הרשתות. בשלב זה קבעה היועצת המשפטית לממשלה כי התקנות שהוצעו להחלת הרפורמה אינן עומדות בתנאים המשפטיים הנדרשים, וכי המדינה אינה מסוגלת לאכוף ולפקח על יישום התוכנית במוסדות אלו. בעקבות הוראת המשנה ליועצת המשפטית לממשלה, הסיר משרד החינוך

19 שחר אילן, בג"ץ: "מיליארדים זרמו לחינוך העצמאי בלי פיקוח. למה עתירת קרויזר לא הוגשה לפני חמש שנים?", כלכליסט, 13.12.24 https://www.calcalist.co.il/local_news/article/hkevfywr1e?utm

20 שחר אילן, אחרי העיכובים: משרד החינוך הסיר הסיווג האסור למורים החרדים - אבל רק באופן חלקי, כלכליסט, 18.3.2025 https://www.calcalist.co.il/local_news/article/syrvwruhye; שחר אילן, "קיש מסרב ליישם את הוראת היועמ"שית למחוק את המורים החרדים מרפורמת אופק חדש", כלכליסט, 11.8.2024

https://www.calcalist.co.il/local_news/article/sjrj4bu90
21 עקיבא וויס, חסידויות מרכזיות במגעים להצטרף לחינוך הממלכתי-חרדי, כאן11, 5.7.2024 <https://www.kan.org.il/content/kan-news/local/769784>

22 מרב סבר, הרב מש"ס שמורד בדרכי: 'הרב עובדיה היה תומך בחינוך הממלכתי-חרדי', ישראל היום, 1.8.2024 <https://www.israelhayom.co.il/news/local/article/16182847>

23 שילה פריד, מנהיג הציבור החרדי נגד הממ"ח: "אל תשנו את צביון החינוך", ynet, 9.7.2024 <https://www.ynet.co.il/judaism/article/bkjfscwcw>

24 ישי כהן, מועצת חכמי התורה נגד מוסדות הממ"ח; "אל תחטאו בילד, כיכר השבת", 17.7.2024 <https://www.kikar.co.il/haredim/sgs8y1>

1.2.2 מבוא

אופי חרדי מובהק, הן בתוכני הלימוד הן באופי החינוכי והערכי.

כבר מראשיתו לווה המהלך בהתנגדויות מצד הממסד החרדי שראה בו איום על עצמאות החינוך החרדי ועל שלמות המבנה הקהילתי. על כן, במשך שנים נדחקה מסגרת זו לשוליים, בעיקר בשל חוסר לגיטימציה פנימית. עם זאת, נראה כי בשנת הלימודים תשפ"ה חל מפנה של ממש, כמותי ואיכותי, שעשוי לסמן את תחילתו של תהליך שינוי עמוק.

הקמת מסגרות החינוך הממלכתיות-חרדיות התרחשה בשנת 2014, מתוך תפיסה כי קיים צורך ליצור מענה ציבורי לקבוצות בחברה החרדית המבקשות להעניק לילדיהן חינוך רשמי בסטנדרטים פדגוגיים ממלכתיים, בלי לפגוע בחינוך לערכי הזהות החרדית. מסגרות החינוך החרדיות הקיימות זכו לאוטונומיה חינוכית נרחבת ופועלות מחוץ למערך החינוך הרשמי. אך החינוך הממלכתי-חרדי ביקש להציב מודל חדש: מוסדות חינוך שמצד אחד פועלים תחת רגולציה מלאה של משרד החינוך ונתמכים באופן מלא מתקציב המדינה, אך מהצד האחר שומרים על

2.2.2 מה השתנה בתשפ"ה?

מוסדות אלו פזורים ביישובים רבים ברחבי הארץ, בהם אפשר למצוא לראשונה את הערים החרדיות בני ברק וביתר עילית אשר עד עתה מנעו בהן הרשויות המקומיות את הקמתם של מוסדות הזרם הממלכתי-חרדי.

ההתפתחות הבולטת ביותר בשנה החולפת היא העלייה במידת הלגיטימיות והקבלה החברתית והציבורית של המסגרות הממלכתיות-חרדיות. כניסתה של חסידות בעלז, לצד חסידויות - קרלין, צאנז, בויאן, וויז'ניץ-מרכז, יצרה תפנית ביחס של החברה החרדית כלפי החינוך הממלכתי-חרדי שהיה קודם לכן כחריג ולא מקובל. הצטרפותן של חסידויות אלה ובמיוחד חסידות בעלז למערכת החינוך הרשמית של מדינת ישראל היא מהלך שסימן בעיני רבים "שבירת טאבו". כניסת קהילה בעלת משקל כה רב בציבור החרדי העניקה למסגרת לגיטימציה חסידית רחבה ופתחה פתח גם לחסידויות נוספות להצטרף למהלך. מגמה זו באה לידי ביטוי בין היתר בהפחתת ההתנגדויות מצד הציבור, בנכונות הורים לשקול רישום לחינוך הממלכתי-חרדי, ואף במעמדם של

בשנת הלימודים תשפ"ה חל מפנה של ממש במעמדו ובמשקלו של החינוך הממלכתי-חרדי בתוך מערכת החינוך החרדית. תהליך המעבר לחינוך הממלכתי-חרדי, אף שהוא מורכב ומלווה בקשיים פנימיים וחיצוניים רבים, נראה תהליך שצובר תאוצה ולגיטימציה.

בשנת הלימודים תשפ"ה נוספו לזרם הממלכתי-חרדי 30 בתי ספר יסודיים. מהלך זה כלל הקמה של 10 בתי ספר צומחים ומעבר של 20 מוסדות קיימים: 9 מתוכם השתייכו לפני כן למעמד פטור, 6 השתייכו לרשת מעיין החינוך התורני, ו-5 השתייכו למעמד מוכשר שאינו ברשתות. עם זאת, לא נצפה מעבר של מוסדות המשתייכים לרשת החינוך העצמאי לפיקוח ממלכתי-חרדי.

בסך הכול נוספו בשנה זו 7,130 תלמידים לזרם החינוך הממלכתי-חרדי. תוספת זו עם הגידול הטבעי של בתי הספר הקיימים בחינוך החרדי רשמי, גרמה לעלייה של 69% בשיעור תלמידי הזרם הממלכתי-חרדי מכלל התלמידים בחינוך החרדי היסודי לעומת שנת הלימודים הקודמת.

המורים המלמדים במסגרות אלו שכבר אינם נחשבים "חריגים".

עם זאת, הצלחתו ארוכת הטווח תלויה בהתמודדות נכונה עם אתגרי הבינוי, הפוליטיקה

3.2. עם מה עדיין מתמודדים?

לצד ההתרחבות ולצד הלגיטימציה הגוברת שזוכה בהן החינוך הממלכתי-חרדי, ניצבים חסמים מהותיים המאיימים לעכב ואף לשבש את התבססותו. אתגרים אלו נוגעים בארבעה תחומי ליבה: תפעוליים (היעדר חקיקה וקשיים ניהוליים וארגוניים), טכניים (זמינות מבנים), פדגוגיים (הכשרת ופיתוח צוותי ההוראה) וחברתיים (סקטוריאליזם בחברה החרדית). אתגרים אלו שייכים לממשק הרגיש שבין מדיניות חינוך ממלכתית ובין מאפיינים ייחודיים של החברה החרדית. כדי לאפשר לחינוך הממלכתי-חרדי להתפתח כמענה איכותי ורחב לקבוצות הולכות וגדלות בציבור החרדי, נדרשת התייחסות יסודית, פוליטית ומקצועית.

1. זמינות מבנים והיעדר חקיקה

האתגר הבולט ביותר שעלה במחקר הוא הקצאת המבנים למוסדות המתפתחים ברשויות המקומיות. מחסור במבנים מתאימים יוצר חסם מהותי ואף קריטי להתפתחות המסגרות הממלכתיות-חרדיות. כיום הקצאת המבנים למוסדות החינוך הממלכתי-חרדי אינה מעוגנת בחוק, כפי שנדרש וקורה בחינוך הרשמי במדינת ישראל, והמסגרות החינוכיות השונות נתונות לחסדיהן של הנציגות הפוליטית או הפקידות המקצועית ברשויות המקומיות. נתון זה יוצר אי-יציבות וחוסר ודאות לגבי מימוש הזכות לחינוך ממלכתי מותאם. ההתנהלות מול הרשויות בנושא הקצאת מבנים נתפסת פוליטית, איטית ומתישה, ומקשה על הקמה מהירה בהתאם לדרישה ועל מתן מענה הולם המאפשר צמיחה של המוסדות. חוסר שיתוף הפעולה של הרשויות המקומיות נובע לעיתים מסדרי עדיפויות תקציביות של הרשות, ולעיתים מלחצים פוליטיים פנים-חרידיים

העירונית, הסקטוריאליזם, ובעיקר יצירת מרחב חינוכי שיהיה מותאם מספיק כדי לענות על מגוון הצרכים של הקהילות החרדיות השונות:

או אנטי-חרידיים. ההורים נאלצים לעיתים להקים מוסדות תוך שימוש זמני במבנים מאולתרים או בשכירות פרטית, דבר המקשה על תכנון ארוך טווח ועל קבלת סיוע ממשלתי.

2. ליווי, פיקוח, ופיתוח מקצועי של צוותי הניהול וההוראה

סוגיית ההכשרה והפיתוח המקצועי של צוותי ההוראה והניהול במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי היא מן האתגרים החשובים. ככל שהמערכת מתרחבת, ומוסדות חדשים מצורפים אליה, כן הולך ומתבהר הצורך בליווי מקצועי, מערכתי ומגוון של צוותי הניהול וההוראה.

סוגיית הליווי והפיתוח המקצועי של צוותי הניהול וההוראה בחינוך הממלכתי-חרדי נעשית אתגר באופן כללי, ובמיוחד במקרים של השתלבות מוסדות שעברו ממעמד משפטי של פטור או מוכש"ר. המעבר ממעמדות משפטיות אלו לפיקוח רשמי של משרד החינוך מורכב ודורש היערכות רבה בהיבטים מוסדיים, פדגוגיים ובירוקרטיים. מן השטח עולה כי המערכת כולה זקוקה להשקעה רוחבית גם בפיקוח, בליווי ארגוני ובבניית שדרה מקצועית תומכת למנהלים, למפקחים ולרכזים פדגוגיים. מוסדות חדשים רבים קמים על ידי קהילות שחסרות ניסיון קודם בהפעלת מסגרת חינוכית בפיקוח מלא. אין להן היכרות עם נוהלי משרד החינוך, עם דרישות ליבה או עם כלים לניהול ארגוני תקין.

עם זאת, גם הכשרת צוותי ההוראה היא סוגייה מורכבת משום שמדובר בצורך מיידי להכשיר מאות מורים ומורות בהתאם לדרישות הפיקוח הרשמי. תוכניות ייעודיות להכשרת צוותי ההוראה, כמו זו שנבנתה עבור חסידי בעלז, מעלות אתגרים

מגוונות אלו תחת מעטפת ממלכתית, רשמית ואחידה, יוצרת אתגר של ממש.

החינוך החרדי הרשמי אמור לתפקד כמסגרת מערכתית אחידה המקפידה על כללי רישום, פיקוח, תקצוב ותפעול אחידים. הקהילות והמוסדות המצטרפות אל החינוך החרדי הרשמי עושות זאת מתוך מניעים שונים: חלקן מתוך צרכים כלכליים, אחרות מתוך אידאולוגיה חינוכית ולעיתים מתהליכי שינוי פנים-קהילתיים. השונות במניעים מתקיימת לצד פערים מהותיים בין מאפייני החינוך של הקבוצות המרכיבות את החברה החרדית מציבה אתגר למערכת החינוך הממלכתית. הסקטוריאליזם החינוכי החרדי היא חלק מהותי מתהליכי ההכשרה וההכנה של בוגרי הקבוצות החרדיות להשתלבות כבוגרים עם תפיסות עולם, ערכים ואורחות חיים המאפיינים את הקהילות השונות. עבור משרד החינוך ומנגנוני המדינה, עצם ההכלה של מסגרות חינוך המגדירות את עצמן כסקטוריאליזם בתוך זרם ממלכתי מייצרת התמודדות מאתגרת ומורכבת. חינוך ממלכתי פועל לפי עקרונות של פתיחות, נגישות ושוויון, והצורך להכיל תחת מטרייה זו מוסדות מבוססי שיוך קהילתי דורש הבחנה רגישה בין "התאמה תרבותית" לגיטימית ובין הדרה. בהיעדר גמישות והתאמה מצד המדינה, קיים חשש כי קהילות מסוימות יימנעו מלהצטרף לזרם הרשמי או שמוסדות יצטרכו להתאים את עצמם למבנה שאינו תואם את צורכיהם. מהלך כזה עלול לפגוע בהתפתחות החינוך הממלכתי-חרדי ובמעמדו כמענה אמיתי לקבוצות מגוונות מתוך החברה החרדית.

השונות הפנים-חרדית בחינוך החרדי הרשמי תידון בהרחבה בתת-הפרק העוסק בטיפולוגיה של מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי שבו מוצגים שישה טיפוסים מוסדות הנבדלים אלה מאלה במאפיינים קהילתיים, בדרגת הפתיחות ובאופן השתלבותם במערכת הממלכתית.

רבים בשילוב בין הכשרה פדגוגית מתקדמת ובין הצורך בהתאמות תרבותיות ודתיות, כמו למידה מרחוק ללא מחשבים אישיים לתלמידים, קשיים בהעברת בחינות ותרגולים לבדיקה ממוקדי הלמידה בכל רחבי הארץ ללא אמצעים טכנולוגיים ועוד. ההקפדה על רמה גבוהה של לימודים, תוך שמירה על סטנדרטים חרדיים-קהילתיים, מודגשת כתנאי חיוני להצלחת המעבר של החסידויות לחינוך הממלכתי-חרדי, אך דורשת השקעה מתמשכת.

לשם כך נדרש ממשד החינוך, ובמיוחד מהמחוז החרדי, להגדיל את מספר המפקחים, רכזי הפיתוח ומובילי ההדרכה, ולמסד מודלים של ליווי מקיף למוסדות השונים, הטמעה הכוללת הכשרות צוותים, פיתוח תשתיות תוכן ומתן כלים לניהול איכותי. מודלים אלו נדרשים להיות רגישים ומותאמים תרבותית, ויצריכו שמירה על סטנדרטים מקצועיים לצד גמישות מערכתית ויכולת מענה מתמשכת לצרכים העולים מן השטח.

3. אתגר ההטרוגניות/סקטוריאליזם בחינוך החרדי

החברה החרדית בישראל איננה מקשה אחת. היא מורכבת מתתי-קבוצות ומזרמים שונים המאופיינים בהבדלים ניכרים באורחות החיים שלהם. ההטרוגניות של החברה החרדית מתחילה בחלוקה בין שלושת הזרמים הגדולים של החברה החרדית: הספרדים, הליטאים והחסידים, אך גם מתבטאת בהבדלים בין תתי-קבוצות כמו בין החסידויות השונות ובין קהילות של אברכים לעומת חרדים עובדים. שונות זו באה לידי ביטוי בולט בפן החינוכי: כל קבוצה פיתחה לעצמה מסגרות חינוכיות בעלות דגשים ומאפיינים הלכתיים ותרבותיים התואמים את השקפת עולמה ואת צרכיה. לפיכך, הניסיון לכנס קבוצות

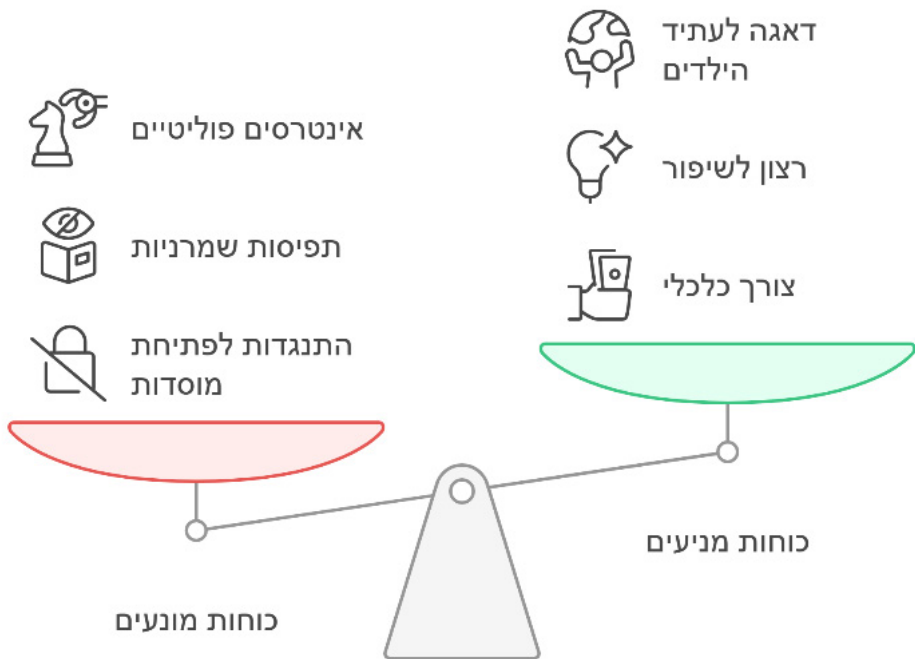
ב.2.4 על כוחות מונעים וכוחות מניעים

הניתוח מעלה גורמים מניעים ברורים לתהליך הכניסה לחינוך הממלכתי-חרדי: צורך כלכלי של המוסדות החרדיים, רצון לשפר את איכות ההוראה והתשתיות הפדגוגיות, רצון להעניק כלים מגוונים לעתיד הילדים, ורצון לבסס יוזמות לפיתוח מענים קהילתיים חדשים.

מנגד, ישנם גורמים מעכבים הנובעים לרוב משיקולים פוליטיים שונים, המושפעים ממקומן של מערכות החינוך המפלגתיות בחברה החרדית, תפיסות שמרניות של ההנהגה החרדית, לעיתים מחוסר היכרות עם המודל החינוכי החדש, וכן קשיים תפעוליים בהקמת המוסדות ובהקצאת משאבים.

המרחב הפוליטי והחברתי שבו פועלת מערכת החינוך הממלכתית-חרדית רווי במתחים בין כוחות המעוניינים לשמר את המצב הקיים בחינוך החרדי - כוחות מונעים, ובין כוחות הפועלים לשינוי וליצירת מענים לצרכים קיימים - כוחות מניעים.

ההתנגדויות וה"כוחות המונעים" בשטח פועלים באמצעות חוסר נכונות ואף התנגדות של רשויות מקומיות לפתוח מוסדות ממלכתיים-חרדיים בשטחם, וכן באמצעות חברי מועצה ברשות הפועלים למניעת הפתיחה של מוסדות אלה.



איזון בין שיפור לשינוי בחינוך החרדי

הכוח המניע המרכזי: נציגות עירונית ופוליטית

לעומת זאת, כאשר ההנהגה המקומית רק פסיבית ולא עוינת, כמו בבית שמש כיום, אין סיוע אקטיבי בקידום התהליך, מה שמקשה מאוד על התפתחותם של מוסדות קיימים וצמיחתם של מוסדות חדשים. בערים אחרות שבהן הנציגות המקומית אינה שותפה לתהליך, בעיקר בערים חרדיות הומוגניות אבל לא רק, אותם מנופים הופכים לחסמים. כלומר גם אם משרד החינוך מעניק תקצוב פורמלי, היזם ההורי נמצא במצב שבו התנאים המינימליים לפתיחת מוסדות אינם מתקיימים.

אם כן, המרחב של החינוך הממלכתי-חרדי מאופיין בפעולה בו-זמנית של כמה רבדים של כוח והשפעה, חלקם פורמליים ומוסדיים, ואחרים מבוזרים ובלתי-רשמיים, והם פועלים מלמעלה ומלמטה:

כפי שהוצג בהרחבה בפרק המנתח את החינוך החרדי בעשרת הריכוזים החרדיים הגדולים, עמדת הרשות המקומית איננה רק משתנה נוסף במשוואה, אלא מנגנון הכרעה. הצלחת התפתחות החינוך הממלכתי-חרדי ביישובים השונים תלויה באופן מובהק בהנהגה הפוליטית המקומית, ובפרט בראש העיר ובפקידות המקומית. לראש עיר התומך בחינוך הממלכתי-חרדי יש יכולת השפעה מכרעת על חלוקת משאבים קריטיים לפתיחה ולהתבססות של חינוך ממלכתי-חרדי בעיר: החל מהקצאות קרקע ומבנים ציבוריים, דרך מתן תמיכה תקציבית גדולה, וכלה בליווי מקצועי של אגף החינוך בעירייה בתחום המנהלי, פדגוגי ובירוקרטי. בערים שבהן ראש העיר מאמין בחינוך הממלכתי-חרדי, כגון ירושלים החל מתקופת ניר ברקת ועד ראש העיר המכהן כיום, משה ליאון, תהליך הפיתוח התקדם למרות התנגדויות פוליטיות מקומיות מצד המפלגות החרדיות.

הפוליטיקה הארצית: הן החרדית והן הכללית, ממלאת תפקיד חשוב בהגדרת הגבולות של המדיניות החינוכית באמצעות תקצוב, רגולציה והצבת תנאים פוליטיים לתמיכה בזרמי החינוך השונים שמעצבים את שדה האפשרויות של שאר הגורמים הפועלים במרחב.

משרד החינוך, ובפרט המחוז החרדי: הוא גורם מכריע משום שהמדיניות שהוא מגבש כלפי מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי: פתיחת מוסדות, הקצאות ורמת המעורבות הפדגוגית - מכתיבה במידה רבה את ההתפתחות של זרם החינוך החרדי הרשמי.

הרשויות המקומיות הן שדה ההכרעה המרכזי בפועל:
מצד אחד פועלת **הפקידות הרשמית** באגפי החינוך ובמחלקות החינוך. לעיתים היא גורם מגויס בעל כוח רב־השפעה, לעיתים היא משתפת פעולה מתוך אילוץ, ולעיתים אף מתנגדת.
מהצד האחר **חברי המועצה ונציגי המפלגות המקומיות** ברשות המקומית הם הכוחות הפוליטיים הפועלים בזירה המקומית. הם משפיעים על התפתחות החינוך המקומי בהתאם ליחסי הכוחות וללחצים הקואליציוניים, לצד שיקולים ציבוריים וקהילתיים שונים.

רבנים ומנהיגי קהילות הפועלים במישור הקהילתי אשר מעמדם משתנה בין טיפוסים מוסדות: בחסידויות מרכזיות מדובר לרוב בהנהגה סדורה והיררכית, ואילו בקהילות פריפריאליות, ההשפעה לעיתים מבוזרת ואישית יותר. מנהיגי קהילות אלה, עם נציגיהם הפועלים בשטח, מהווים לעיתים את הגב הנדרש להקמת מוסד, ולעיתים הם הגורם המעכב.

מנהלי מוסדות חינוך הפועלים בתוך המערכת והם בעלי השפעה בהתאם ליחסי הכוחות הקהילתיים בתוך היישוב שלהם.

הורים לילדים הלומדים במערכת החינוך הם הכוח הדינמי הפועל מלמטה. להתארגנות קבוצות הורים ישנו כוח (אומנם מוגבל) בייצוג ביקוש שיכול להצטבר לכדי פתיחת מוסד. בשדה זה פועלת **אגודת ידידי הממ"ח** שמטרתה לסייע בהיכרות של קבוצות הורים עם החינוך הממלכתי-חרדי, ללוות תהליכי רישום, לטפל בפניות הורים וללוות ועדי הורים ברחבי הארץ.

כוחות הפועלים בשדה

רמזה	ארצית	מקומית	שטח
פוליטיקה	ארצית וחרדית	חברי מועצה ונציגי מפלגות	אין
משרד החינוך ואגפי החינוך	מחוז חרדי	פקידות מקצועית ברשויות המקומיות	מנהלי מוסדות חינוך
קהילה	אגודת ידידי הממ"ח	רבנים ומנהיגי קהילות	הורים

מבנה הכוחות הפועלים בשדה החינוך

5.2.ב טיפולוגיה של החינוך הממלכתי-חרדי או אתגר הסקטוריאליזם

חרדי היא תנאי להבנה עמוקה של השדה ולתכנון מותאם של החינוך הרשמי. כל זאת יוכל לאפשר צמיחה ושגשוג של המענים לקבוצות המגוונות המרכיבות את החברה החרדית.

הטיפולוגיה המוצגת במסמך זה מתבססת על עבודת שטח שנעשתה למיפוי מוסדות החינוך בחינוך הממלכתי-חרדי, אך החלוקה לטיפוסים היא מפת כיוונים כללית ולא חלוקה נוקשה. המוסדות וקהילות ההורים מורכבים מרצף וממגוון רחב של זהויות, וחלקם משלבים מאפיינים מכמה טיפוסים ברזמנית. על כן, מדובר בהכללות שנועדו לאפיין דפוסים בולטים בחינוך החרדי הרשמי, אך הן אינן מבטלות את המורכבות והייחוד של כל מוסד ומוסד.²⁵

המוסדות סווגו על פי רציונל כפול: זהות קהילתית של אוכלוסיית המוסד, והאופי המוסדי.

הזהות הקהילתית מתבססת על הממד החברתי-קהילתי של אוכלוסיית ההורים ועל הקהילות שמהן מגיעים התלמידים לבתי הספר. זהות זו כוללת שייכות תת-מגזרית לזרם חסידי, ספרדי, ליטאי או אחר, מאפייני אורחות חיים בהיבטים

מערכת החינוך הממלכתי-חרדית אינה מערכת אחידה, אלא מסגרת גג של חינוך רשמי שמתנהלים בה מוסדות שונים מבחינת אופי האוכלוסייה הלומדת בהם. אף שמוסדות החינוך הממלכתי-חרדי פועלים תחת מעטפת משפטית ופדגוגית אחת של משרד החינוך, הם אינם הומוגניים כלל. תחת מעמד החינוך החרדי הרשמי מצוי מגוון רחב של מוסדות וקהילות חרדיות מגוונות, בעלות זהויות, מאפיינים וצרכים שונים. במובנים רבים, הסקטוריאליזם שמאפיינת את החינוך החרדי הכללי ממשיכה להתקיים גם בחינוך הממלכתי-חרדי, אם כי באופנים גמישים יותר.

בהתאם לכך, בכל דיון הנוגע לחינוך הממלכתי-חרדי, אין להתייחס למוסדות השונים כמקשה אחת. נדרשת הבנה מדויקת של הזהות הקהילתית במוסדות השונים, מאחר ולכל מוסד או לכל מערכת מוסדות ישנם מנגנוני נגישות ורישום כלל-חרדיים שונים המשפיעים על פוטנציאל ההקמה וההתרחבות או שמייצרים צרכים, אתגרים וחסמים מוסדיים ייחודיים. על כן, הטיפולוגיה של מוסדות החינוך הממלכתי-

25 חלק זה מתבסס על מיפוי ידני. הגדרות של בתי ספר עשויות להיות נזילות (כגון בתי ספר לבעלי תשובה וקירוב אשר מזוהות עם חב"ד וברסלב). ככלל, בתי ספר הנוטים יותר לברסלב סווגו בקטגוריה זו גם אם התלמידים שם אינם חרדים בהכרח. בתי ספר של חב"ד סווגו בקטגוריית חב"ד.

של שמרנות או פתיחות למודלים חינוכיים מגוונים, גישה לכלים מקצועיים והשתלבות בעולם העבודה.

האופי המוסדי מתאר את מבנה ההתארגנות של מוסדות החינוך ומציג את הגוף הפוליטי-ארגוני שעומד מאחוריהם. האם המוסד שייך לקבוצה חרדית מובחנת, כמו חסידות מסוימת? האם הוא מבוסס על יוזמה של רב מקומי או של קבוצת הורים? הפרמטר המוסדי משפיע על מאפייני יציבות וצמיחת המוסד, מאחר והוא מצביע על כוחו הפוליטי בהיבט הפנים-חרדי, ובהיבטי הקשר מול הרשות המקומית ומשרד החינוך. האופי המוסדי מצביע על מידת המגוון של קהילת בתי הספר, על פוטנציאל ההתרחבות שלו וגם על מידת הפתיחות לרישום תלמידים מאוכלוסיות שונות.

שילוב היבטים אלו מאפשר לשקף את המגוון הפנים-חרדי ולהנכיח פערים בולטים בתפיסות החינוך, באופי המוסדות ובדרישות הקהילתיות. למשל, מוסדות של חסידות מרכזיות נוטים לשמור על אופי קהילתי סגור ולרוב נמנעים מלפתוח את שעריהם לקהלים נוספים. הקהילות

הספרדיות אשר הצטרפו לחינוך הממלכתי-חרדי הן קהילות עצמאיות יותר המונהגות על ידי רבנות מקומית. הקבוצות הליטאיות אשר הצטרפו לחינוך הממלכתי-חרדי מתחלקות לשניים – קהילות מודרניות של "חרדים עובדים" וקהילות עצמאיות אשר רבים מהאבות הם אברכים, אך הקהילה עצמה מונהגת על ידי רב.²⁶ כמו כן ישנם מוסדות של קהילות ברסלב וחוזרים בתשובה השייכים לחינוך הממלכתי-חרדי וכן של חב"ד. קהילה אחרונה הכוללת מוסדות המשתייכים לזרם הממלכתי-חרדי היא כמה מוסדות חרד"לים שהצטרפו בשנים הראשונות של החינוך הממלכתי-חרדי, אך עם השנים נבלמה זליגה זו במטרה לבסס קו חרדי של חינוך זה.²⁷

שילוב הזהות הקהילתית והמוסדית העומדת מאחורי המוסדות מביאה לקיומם של שישה "טיפוסים" של מוסדות. כל "טיפוס" הגיע לחינוך הממלכתי-חרדי בנסיבות שונות ומשרת צרכים ייחודיים, החל מקהילות המחפשות שילוב בין זהות חרדית לישראלית, ועד חסידות שיעורם שערבו למערכת בעקבות שיקולים מעשיים ופדגוגיים מפחות אידיאולוגיים.

טיפוס 1: מוסדות של חסידות מרכזיות

מאפיינים מרכזיים: סקטוראליות גבוהה; מענים פנים-קהילתיים סגורים; גיבוי פוליטי משמעותי, המוסדות כפופים לאדמו"רים ולהנהגת החסידות; בעלי השפעה על המיינסטרים החרדי.

24 מוסדות, 6,391 תלמידים. 31% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי.

כיום ישנם כ-24 מוסדות של חסידות מרכזיות תחת פיקוח ממלכתי-חרדי בכל רחבי הארץ ובכמעט כל עיר שיש בה ריכוז חרדי-חסיד גדול. מספר התלמידים במוסדות אלו בשנת הלימודים תשפ"ה הוא כ-6,130 ושיעורם כ-31% מהתלמידים במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי. מוסדות אלו שייכים לחסידות בעלז, קרלין-סטולין, צאנז, וויז'ניץ-מרכז וכלל חסיד, אשר

26 דוגמה לכך היא מיצד, שם קהילה ליטאית שמרנית עצמאית המזוהה עם הרב זילברמן - רב ליטאי הנחשב עצמאי יחסית (שביל הזהב, מיכל צ'רנוביצקי).

27 יש לציין כי במשך השנים נשמעה ביקורת וזלזול בממ"ח, כי לכאורה מי ששולח לממ"ח הם לא באמת חרדים. מדובר במיוחד בשלושה סוגי המוסדות: חב"ד וברסלב אשר חלקם מוסדות של קירוב וחוזרים בתשובה, וכן הקבוצה החרד"לית. אולם, כפי שטענה צ'רנוביצקי, מספר מוסדות אלו אינו גבוה, ושיעורם בזרם הממלכתי-חרדי נמוך. ובנוגע למוסדות חב"ד וברסלב, לולא הזרם הממלכתי מוסדות אלו היו כנראה תחת המעמד המשפטי של מוכש"ר, והם זרמים בחברה החרדית אף אם לא זרמים מרכזיים.

קרלין סטולין). התוכנית כוללת מסלולי השלמה לתואר ראשון בתושב"ע, הכשרה בחינוך מיוחד ותארים סדירים, תוך התמודדות עם מגבלות טכנולוגיות. הלמידה נעשית בעשרה מוקדי למידה ללא מחשבים אישיים, בשידור זום משותף ועם מרצים חרדים בלבד. התוכנית נרשמת כהצלחה, והמשובים של הסטודנטים, כלומר המלמדים במוסדות החינוך, טובים מאוד והם מעידים שהם מרגישים את ההשפעה החיובית של הלימודים על יכולת הלימוד שלהם ועל החזקת כיתה. המורים מגלים מקצועיות גבוהה ומעורבות, והמנהיגות החסידית ממשיכה לתמוך בתהליך. הצלחה זו מראה את הפוטנציאל במעבר לחינוך הממלכתי-חרדי אשר משפיעה לטובה בראש ובראשונה על התלמיד החרדי. זאת משום שהמורים זוכים להכשרה מקיפה, ללימודי ליבה, לפדגוגיה ולכלים הנוספים שנרכשים בתואר, כגון תפיסות חינוכיות, מתן מעטפת רגשית, כישורים ומיומנויות ועוד. המעבר של החסידיות לחינוך הממלכתי-חרדי נרשם כהצלחה והביקוש בקרב מוסדות חסידיים נוספים גבוה מאוד, ועוד מוסדות צפויים להצטרף למהלך.

הצטרפו בשנה האחרונה לחינוך הממלכתי-חרדי, ועברו ממעמדות משפטיים של מוכש"ר (של מעיין החינוך התורני או מוסדות עצמאיים), וכן ממעמד מוסדות הפטור.

כפי שפורט לעיל, שנת הלימודים תשפ"ה הביאה עימה גידול ניכר בתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי בעקבות מעבר של מוסדות חינוך של חסידיות ממוסדות במעמד משפטי מוכש"ר ופטור לפיקוח רשמי. המעבר של מוסדות חינוך חרדיים למערכת הממלכתית חושף את המורכבות של שילוב מורים שאינם עומדים בדרישות ההכשרה הפורמליות של משרד החינוך במסגרת רפורמת "אופק חדש". הרפורמה מחייבת החזקת תואר ראשון לכל מורה, דבר שיצר אתגר גדול למאות מורים ותיקים שהחלו את דרכם המקצועית עם תעודת הוראה בלבד. למרות המורכבות, דרישה זו עשויה להשפיע לטובה על רווחת התלמיד באופן ישיר לא רק בהיבט הפדגוגי, אלא במעטפת הרגשית, בכלים ובמיומנויות שהתלמיד יוכל לרכוש.

בשל הדרישה לתואר ראשון, פיתחה מכללת הרצוג תוכנית תואר ראשון שהצטרפו אליה כ-350 מלמדים ממוסדות חינוך חסידיים (בעלז,

טיפוס 2: חסידיות ייחודיות

כ-20% מהתלמידים במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי.

מערכת החינוך של חב"ד נפרדת מהחינוך החרדי הליטאי וכוללת גנים, תלמודי תורה ושיבות השמות דגש על לימודי חסידות ומשנת הרבי. חסידות חב"ד נחשבת פתוחה ובעלת גישה רכה למדי לממשק עם החברה היהודית שאינה חרדית. מוסדות חינוך רבים של חב"ד היו במשך שנים בפיקוח ממלכתי-דתי, ובחסידות זו שיעור גבוה למדי של גברים המתגייסים לצבא, רוכשים השכלה אקדמית ומשתלבים בשוק העבודה.

מרבית מוסדות החינוך של חב"ד השייכים לממלכתי-חרדי מיועדים לחסידי חב"ד. חלק

מאפיינים מרכזיים: פריסה ארצית של מוסדות השייכים לחסידות חב"ד וברסלב, פתיחות לאוכלוסיות רחבות, דגש אידאולוגי על פתיחות חינוכית.

35 בתי ספר, 5,766 תלמידים, 28% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי.

• חב"ד

כיום ישנם כ-25 מוסדות חינוך ממלכתי-חרדי המשויכים לחסידות חב"ד ברחבי הארץ, במקומות כמו ירושלים, ביתר עילית, כפר חב"ד ועוד. מספר התלמידים במוסדות המשויכים לחב"ד בשנת הלימודים תשפ"ה הוא כ-4,200 תלמידים ושיעורם

מספר התלמידים במוסדות אלו בשנת הלימודים תשפ"ה הוא כ-1,280 תלמידים ושיעורם כ-6% מהתלמידים במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי. המוסדות פרושים ברחבי הארץ, חלק מהם משלבים תלמידים שאינם חרדים, ואחרים מיועדים לקהילה החרדית הברסלבית במקום.

קטן מהמוסדות מיועדים לקירוב, כלומר קהל היעד שלהם אינם חסידי חב"ד או חרדים אלא יהודים אשר רוצים לקרבם לדת ולחסידות.

• ברסלב

כיום נמצאים תחת הפיקוח הממלכתי-חרדי כ-10 מוסדות הקשורים לברסלב ולחוזרים בתשובה.

טיפוס 3: חרדים עובדים

לכן בבתי הספר החדשים לומדים לרוב מספר נמוך יחסית של תלמידים. הקמת מוסדות אלו מלווה בקשיים רבים משום שלרוב אין לקהילות אלו הנהגה בעלת נוכחות ציבורית ופוליטית של ממש שתתמוך במהלך. על כן הן מתארגנות באופן עצמאי, בליווי ארגונים כמו אגודת ידידי הממ"ח: הקמת ועדי הורים, עריכת ערבי הסברה, החתמות הורים ופעילות מול כמה זירות: מול הרשויות המקומיות, משרד החינוך, מתנגדים בשכונות ובחלק מהמקרים עותרים ההורים למערכת המשפט.

מספר התלמידים במוסדות אלו בשנת הלימודים תשפ"ה הוא כ-2,990 ושיעורם כ-14% מהתלמידים במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי.

- כלל-חרדי: 15 בתי ספר: אוכלוסייה מגוונת, תמהיל ליטאי-ספרדי, דגש על שילוב בכלכלה הישראלית.
- כלל-חסידי מודרני: 2 בתי ספר: קבוצות שאינן מזהות עם חסידות מסוימת, בעלי מאפייני השתלבות דומים לחרדים עובדים.

מאפיינים מרכזיים: ריכוז קבוצות של חרדים מודרניים ועובדים; סקטוריאליזם נמוכה; פתיחות חינוכית עם דגש על כלים מקצועיים ולימודי ליבה, לעיתים נוכחות של אידיאולוגיה חינוכית של השתלבות.

17 מוסדות, 2,990 תלמידים. 15% מהתלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי

מוסדות אלו כוללים, ביו היתר, את בתי הספר הראשונים שהוקמו במסגרת החינוך הממלכתי-חרדי שעיקר קהל היעד שלהם הוא חרדים עובדים או חרדים בעלי אוריינטציה פתוחה למדי. ישנה שונות ברמת השמרנות-פתיחות של המוסדות ושל קהילות ההורים, אך בבסיס המשותף נמצא הרצון לספק כלים מקצועיים במעטפת פדגוגית, חינוכית ורגשית מקיפה שלה זוכים מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי, תוך שמירה על קו חינוך חרדי. מוסדות אלו שוכנים בירושלים, בפתח תקווה, בבית שמש, בגבעת זאב, ברחובות ועוד. לרוב, מוסדות אלו נפתחו כבתי ספר צומחים שהכילו כיתה או שתיים בלבד ובכל שנה נוספו כיתות נוספות.

טיפוס 4: קהילות חרד"ל

14 בתי ספר, 2,620 תלמידים, 13% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי.

מוסדות אשר קהלם חרדי-לאומי²⁸ ועברו לפיקוח החרדי הרשמי עם הקמתו. בשנים האחרונות

מאפיינים מרכזיים: נטייה ציונית-דתית; אינם שייכים למיינסטרים חרדי; סקטוריאליזם נמוכה למדי, לרוב עם אידיאולוגיה של השתלבות.

28 הכוונה כאן לזרמים שמרניים יותר בזרם הדתי-לאומי ושאינם ממש חרדיים.

אזורית נחל שורק, כגון ביישוב יד בנימין. בהגדרה זו מצויים כיום כ-14 מוסדות, מספר התלמידים במוסדות אלו בשנת הלימודים תשפ"ה הוא כ-2,620 ושיעורם כ-13% מהתלמידים במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי.

המחוז החרדי מאפשר פחות למוסדות חרדי"ליים לעבור לפיקוח החרדי בשל הרצון לשמר צביון חרדי במוסדות החינוך הממלכתי-חרדי. מוסדות אלו שוכנים בעיקר ביהודה ושומרון, ביישובים בעלי אופי קהילתי-שמרני כגון יצהר, וכן במועצה

טיפוס 5: מוסדות קהילתיים בהנהגת רב מקומי

מאפיין: מוסדות שהוקמו סביב דמות רבנית-הנהגתית מקומית, לרוב בלי להישען על רשת או על חסידות.

7 בתי ספר, 1,957 תלמידים, 7% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי.

לזרם הליטאי וחלק לזרם הספרדי, והן פועלות תחת מנהיגות קהילתית עצמאית ומנותקות מהמרכז החרדי. מוסדות החינוך של קהילות אלו סווגו בנפרד מהקהילות המודרניות של חרדים עובדים הן משום שתהליך ההקמה וההובלה של המוסדות היה שונה והן משום שהמוטיבציות להקמה עשויות להיות שונות. בעוד שבקהילות של חרדים עובדים באה היוזמה מהשטח, כלומר מנציגות הורים, בקהילות אלו קיימת הובלה של מנהיגות מקומית, כגון רב מקומי במקרה של נתיבות שבה הרב יוסף חיים דוד אברג'ל החליט לעבור ממעיין החינוך התורני לחינוך הממלכתי-חרדי לקראת שנת הלימודים תשפ"ה (לעיל פרק א') או קהילת אור התורה באלעד.

מוסדות אלה משויכים לקהילות מקומיות והוקמו בתמיכה של הנהגה רבנית מקומית, כמו למשל קהילת הרב אברג'ל מנתיבות או קהילות שעברו לחינוך הממלכתי-חרדי בראשית דרכו לפני ההתנגדות הרחבה מטעמים מעשיים של מעטפת פדגוגית וכלכלית. למוסדות הללו יש מבנה קהילתי עצמאי המכוון לציבור מוגדר השייך לקהילה. חלק מהקהילות משתייכות

טיפוס 6: מוסדות פריפריאליים או "רכים"

מאפיין: קהילות בעלות מאפיינים חרדיים "רכים", בין חרדיות מקומית לשילוב; לרוב בערים מעורבות פריפריאליות.

6 בתי ספר, 800 תלמידים, 6% מתלמידי החינוך הממלכתי-חרדי.

יתר המוסדות מפוזרים ברחבי הארץ ומכילים אוכלוסייה חרדית "רכה" יותר, בין חרדיות לשילוב, ללא זיקה לרשתות או לרבנות מובהקות וללא מבנה קהילתי ממוסד. המוסדות שוכנים לעיתים במקומות פריפריאליים או בערים מעורבות.

לוח 5: התפלגות תלמידים ומוסדות בחינוך הממלכתי-חרדי לפי טיפוסים

מוסדות		תלמידים			
שיעור מוסדות בחינוך הממלכתי-חרדי	סך מוסדות	שיעור תלמידים בחינוך הממלכתי-חרדי	סך תלמידים	תת־קטגוריה	קטגוריה
23%	24	31%	6,391	חסידויות בעלז, קרלין-סטולין, צאנז, בויאן וויז'ניץ-מרכז	טיפוס 1: חסידויות מרכזיות
10%	10	6%	1,278	ברסלב	טיפוס 2: חסידויות ייחודיות
24%	25	22%	4,488	חב"ד	
15%	15	14%	2,880	כלל-חרדי	טיפוס 3: חרדים עובדים
2%	2	1%	111	כלל-חסיד	
14%	14	13%	2,621		טיפוס 4: חרד"ל
2%	2	6%	1,158	מוסדות הרב אברג'ל	טיפוס 5: קהילה מקומית עם רב
5%	5	4%	799	קהילות מקומיות בראשות רבנית	
6%	6	4%	806	קהילות מקומיות	טיפוס 6: מוסדות פריפריאליים או "רכים"
100%	103	100%	20,532	סכום כולל	

הסקטוריאליזם עשוי להקשות על התפתחות זרם חינוכי אחיד בעל זהות משותפת ורחבה, ודורשת התייחסות מותאמת, גמישה ורגישה לצרכים ולמאפיינים המגוונים.

הטיפולוגיה המתוארת מדגישה הבדלים של ממש בין המוסדות המרכיבים את החינוך הממלכתי-חרדי. זרם זה אינו אחיד, אך גם אינו נותן מענה בלעדי לאוכלוסיות "שוליים" של החברה החרדית. לומדים בו זה לצד זה קבוצות שמרניות ופתוחות.

במתחים מבניים, בתהליכי שינוי זהותיים ובהתנגשות בין תפיסות עולם חינוכיות, מוסדיות ופוליטיות. על בסיס הנתונים המוצגים והניתוחים המושכלים בפרקים הקודמים, עולות חמש תובנות מרכזיות:

שנת הלימודים תשפ"ה מתגלה במסמך זה כנקודת מפנה מורכבת אך עשירה בפוטנציאל בתחום החינוך הממלכתי-חרדי. מה שמתחיל כהתרחבות כמותית ניכרת של מוסדות ותלמידים, מתגלה במבט עומק כתהליך טעון

1. המעבר מהשוליים למיינסטרים: מסגור מחדש של החינוך הממלכתי-חרדי

את החשיבות של ניתוח לגיטימציה פוליטית וקהלית ככלי להבנת התרחבות מוסדות חינוך חדשים. הוא גם מחייב את משרד החינוך לחשוב מחדש על האופן שבו הוא ממתג, מתקצב ומלווה את המסלול.

כניסתן של חסידויות שמרניות כמו בעלז, קרלין-סטולין וצאנז למערכת החינוך הממלכתי-חרדי מסמנת שינוי עמוק כלפי מסלול זה, ממסלול שנחשב מזוהה עם שוליים "פתוחים", למסלול הזוכה לגיטימציה רחבה. תהליך זה מדגיש

2. סקטוראליזם כאתגר מבני: פיצול פנימי בתוך החינוך החרדי הרשמי

להטרוגניות תרבותית מעלה שאלה יסודית: האם מדובר במסלול מאוחד תחת רגולציה אחידה או במטרייה חוקית לאוסף של מודלים חינוכיים ייחודיים? זהו קו שבר שדורש תשומת לב רגולטורית ופרשנית ויוצר אתגר גדול ליציבות ארוכת הטווח של המסלול.

החינוך הממלכתי-חרדי, כפי שעולה מהטיפולוגיה שבפרק, איננו מערכת אחת, אלא אוסף של תת-מערכות הפועלות בסביבות תרבותיות מגוונות: ליטאים, חסידים, ספרדים, קהילות מודרניות ועוד. המתח בין הרצון לסטנדרטיזציה (למשל בתוכני לימוד ובפדגוגיה) ובין הדרישה

3. מוניציפליות כמפתח או כחסם

עמדות אידיאולוגיות ולפעמים בשל מאבקי שליטה על משאבים. ממצאים אלה מחזקים את ההנחה שהאוטונומיה המוניציפלית בישראל אינה רק זירה יישומית למדיניות חינוך, אלא קובעת למעשה את גבולות המימוש שלה ויכולה להיות המפתח לקריסה או לשגשוג של החינוך החרדי הרשמי.

המסמך מדגים היטב את הגורם המכריע של הרשויות המקומיות, ובמיוחד את ראשי הערים ואת הגורמים הרשמיים באגפי חינוך בקביעת עתידם של מוסדות החינוך הממלכתי-חרדי בעיר. בערים כמו ירושלים ובית שמש (בקדנציה הקודמת), המנהיגות המקומית הייתה גורם מאיץ, מנגד, בערים כמו מודיעין עילית או בני ברק, הרשויות שימשו חסם מוצהר, לפעמים בשל

4. פערי תשתית

הממלכתי-חרדי הוא המחסור הקשה בתשתיות, ובעיקר במבנים. המסמך מעלה כי אתגר הבינוי

אחד האתגרים הגדולים העומדים בפני פתיחת מוסדות חדשים וצמיחתם במערכת החינוך

של החינוך הממלכתי-חרדי בהתאם לפוטנציאל שלו? כיום, המאבק על המבנים מתנהל ללא חקיקה תומכת וללא מדיניות סדורה וישנה תלות יתר בהחלטות מקומיות ואישיות. המצב מחייב לא רק הזרמת משאבים, אלא תכנון אסטרטגי ארוך טווח ויצירת מערכי תגמול ותמריצים לכל הגורמים בשדה החרדי: החל מהרשות המקומית ועד הקהילה החרדית המקומית.

באופן כללי בחינוך בישראל הוא קרקע פורייה להתנגדות מצד מוסדות החינוך החרדיים השונים, הנאבקים על משאב מוגבל מול גורם חדש - החינוך הממלכתי-חרדי. האם החינוך הממלכתי-חרדי מאיים על הישרדות מוסדות חינוך קיימים רק בשל אתגר הבינוי? האם ייתכן שהסדרת מבנים לחינוך החרדי כולו תקל על התנגדויות שישנן בשדה החרדי ותאפשר צמיחה ופריחה

5. הכוחות המניעים והמונעים: מפת הכוחות כבסיס למדיניות

היבטים של שליטה היא תשתית לבניית מדיניות מחוברת המזהה מראש את מוקדי ההתנגדות והתמיכה האפשריים ויודעת כיצד לפעול מולם או איתם.

בהמשך לכך, הדיון המוצג במסמך סביב "כוחות מניעים" מול "כוחות מונעים" הוא מכריע: הוא ממקם את תהליכי המדיניות כתוצרים של זירה דינמית של שחקנים, אינטרסים ולחצים. ההצבעה על מניעים כלכליים, על שיקולים קהילתיים ועל

סיכום: המלצות מדיניות

משפטיים שאינם רשמיים אל הפיקוח הרשמי יש לפתח "מסלול מעבר" מובנה ומוסדר מתוך הבנת הצרכים הייחודיים הנובעים ממעבר המוסדות. מסלול המעבר יכלול מנגנון ליווי מקיף למוסדות המצטרפים ויכלול סיוע בהסרת חסמים בירוקרטיים, פיתוח תשתיות ארגוניות מותאמות ועוד.

בהתאם לסקירת המגמות, האתגרים וההתפתחויות שחלו בשדה החינוך החרדי בשנה האחרונה, מוצגות המלצות מרכזיות שמטרתן לאפשר התפתחות מוסדות בפיקוח רשמי תוך שמירה על המאפיינים התרבותיים והחברתיים של החינוך החרדי:

1. חקיקה ייעודית למוסדות ממלכתיים-חרדיים

באופן הבסיסי והחינוכי ביותר, יש לקדם מסגרת חוקית שתעניק למוסדות החינוך הממלכתי-חרדי מעמד מוסדר ותאפשר מיצוי אופטימלי של זכויות החינוך הרשמי בהיבטים של תקצוב, מבנה ארגוני, בינוי, סטנדרטים פדגוגיים ואחריות של הרשויות המקומיות. ההסדרה החוקית תאפשר מסגרת פעולה ברורה וודאית עבור המוסדות השונים, ותקטין את התלות בגורמים הפוליטיים השונים - הן ברמה הלאומית והן ברמה המקומית.

3. בניית מודלים להכשרת צוותי ניהול והוראה מותאמים

בהמשך לצורך בליווי המוסדות העוברים לפיקוח הרשמי, נדרשת גם השקעה מותאמת בתשתית המקצועית הזמינה להכשרת צוותי הוראה והניהול, השקעה שתתחשב ברגישויות תרבותיות (כגון גישה מוגבלת לטכנולוגיות שונות), ותאפשר קידום מקצועי לצד מענה לערכים ולצרכים ייחודיים.

4. פיתוח דיפרנציאלי של חינוך ממלכתי-חרדי לפי קבוצות

השונות הגדולה שבחינוך הממלכתי-חרדי מעלה את הצורך לפתח רשת מענים דיפרנציאלית. מדיניות אחידה לכול עלולה להביא לשחיקה

2. הקמת מנגנון יעיל ל"מעבר מוסדות"

התפתחות זרם החינוך הממלכתי-חרדי נשענת בבירור על מעבר מוסדות קיימים ממעמדות

בתכנון ובינוי, הקצאת מענקים ותקנים ייעודיים באגפים המקצועיים ברשויות השונות.

6. מעקב והערכה שוטפים

החינוך הממלכתי-חרדי נמצא בשלבי התפתחות מכריעים, וחלים בו שינויים מפליגים שמצריכים מעקב והערכה שוטפים כדי לעצב מדיניות וכלים מותאמים לשדה הצעיר. לפיכך יש להקים מנגנוני הערכה כמותיים ואיכותיים אשר יעקבו אחר השינויים במערכת בנוגע למספר תלמידים ומוסדות, לאופיים, לאיכותם ולאתגרי ההוראה, למאפייני הפיקוח הנדרשים ולהתאמת כלים מקצועיים באופן שוטף.

או לדחייה של אוכלוסיות ייחודיות מן הפיקוח הרשמי. ההתאמה יכולה לבוא לידי ביטוי במסלולי ההכשרה, הפיקוח, התשתית הפדגוגית והקשר עם הרשות המקומית, ותלווה במנגנונים קהילתיים קיימים.

5. יצירת תמריצים לרשויות מקומיות

הכלי המרכזי שיכול לייצר צמיחה ושגשוג של החינוך הממלכתי-חרדי נמצא בידי הרשויות המקומיות. על כן, כדי לעודד רשויות מקומיות לפתוח ולפתח מוסדות חרדיים רשמיים, יש לייצר מערכת תמריצים שתסייע לרשויות המקומיות להתמודד עם הצרכים בשדה. מערכת זו יכולה לכלול עדיפות תקציבית במיזמים חינוכיים, סיוע